

Dr. JOSIP MATASOVIĆ: PRILOG GENEALOGIJI PATAČIĆA.

Hrvatskoj savremenoj historiografiji još uvijek ne dostaje organizovan rad koji bi davao vidljivijih rezultata. Malobrojne sile rasparsane na po-vlaštene, dijelom inertne, i na slučajne, ne mogu ispoljavati racionalno i skladno iskorišćivanje građe. Ta građa je, uostalom, više manje i mono-polisana. Rijetki su koji imaju do nje pristupa, jer oni koji njom raspolažu, u većini je i »rezerviraju«. I kada se jedamput u nama sada nedogledno vrijeme učini bilanca historičarskog rada izvjesnih decenija prošlog i ovog stoljeća, rezultate će progledati samo dobar psihoanalitik u vezi sa razra-đenim životopisima onih koji su sticajem prilika historiografski pisali više ili manje. Te su i takove riječi svakako potrebne za razumijevanje, zašto se je dobar dio ovakovoga posla ove struke manifestovao samo u fragmen-tima. Pozno će doba ugledati one, koji su usporavali sustavan i cjelovit rad te sprečavali plodnije rezultate, pa makar to bilo i iz neke tradicije, koja tome kod nas pogoduje.

I.

Patačići potječu navodno iz Bosne.¹ Već u XVI. stoljeću mnoge obitelji po hrvatskim krajevima izvode svoje porijeklo od vlasteoskih ogranaka negdašnjeg bosanskog kraljevstva, koje je svoju egzistenciju završilo, kada je viteštvo započelo umirati i kada su se javili jači obrisi novoga vijeka. Mnogim rodovima, koji su istom bili stupili u arenu historije, bilo je vrlo zgodno vezivati svoju lozu s Bosnom (bez arhiva i s prekinutom tradicijom), a činili su to i oni koji su navodno potjecali iz tzv. Turske Hrvatske, koja se sve više utapala u geografskom pojmu Bosne. U eri pak, kad su po humanističkoj modi u Evropi latinizirali prezimena a magnati nastojali svoje pretke svesti do u antičke, starorimske familije, u nas je na pomolu nove, činovničke, habsburške monarhije učestao priliv novih rodova u ple-menitaške slojeve, koji su postupali u rečenom smislu. Za uspješniju pro-ceduru više nobilitacije bila je od XVI. do XVIII. stoljeća zgodna šablona svoju genealogijsku prošlost smještati u regione i razdoblja koje su Turci poklopili i presijekali. Odatle su po ishitrenim tradicijama ispadale koje kakve historijske monstruoznosti, koje su, međutim, rijetko napadane. Iza prvih uspona bilo je sve lakše, osobito onda, kada bi homines novi u XVI. i osobito u XVII. stoljeću stekli specijalnih zasluga u smislu cesarove politike i često na račun starih velikaških dinasta. Bilo je u naravi stvari, da se novi uvlače u birokratiju i službu novotarskog habsburškog režima

¹ B. A. Kercselics, *Annuae*, p. 607. (akademijsko izdanje str. 480). *Familia Patachich ex Bosnia advenit*. Tako i druge obitelji. Isp. Vj. Klaić, *Bosnische Reminiscenzen in Kroatien*. (»Agramer Tagblatt« 5. XII. 1908). — Dr. B. Drechsler, *Jura Radojević Gizdelin, knez od Bosne*. (»Savremenik« IV. Zagreb 1909. str. 121.).

a stari da prijanjaju uz starodrevne pravice, i ako je onda u XVIII. stoljeću došlo do stranačke pocjepkanosti »novijih« familija, čim su Ugri produžili svoju tradicionalnu politiku prema Habsburzima.

I Patačići su, dakle, takva grana koja je proliztala na deblu hrvatskoga plemstva u novomu vijeku. Danas nemamo genealogijskog priručnika za povijest hrvatskoga plemstva, a posao je već mogao biti učinjen, jer građe ima na lakom dohvat i sistemizovanje ne bi bilo preteško, kao što n. pr. pokazuju samo trakošćanske »Notationes rerum memorabilium« krcate podacima o rođenjima, svadbama i smrtima.² Ovako pak kako je danas, svaki naš historik u toj stvari prolazi križni put slučajnosti i vlastitog, dangubnog tražanja ovih »sitnica«, sastavljajući kartoteku nikad cjelovitu. Slabu stranu naše domaće nauke i nedostatak njenog renomea u tom smislu ističe i Otto Forst-Battaglia (Genealogie. Leipzig-Berlin 1913. p. 2.) kada kaže: »Im östlichen Europa steht Okolski an der Spitze der polnischen Genealogen, während der Franzose Ducange die südslawische und byzantinische Genealogie in unerreichter Meisterschaft behandelt«. A to se tiče publikacije »Illyricum novum et vetus« 1746!

Danas još nemamo cjelovitu jednu monografiju o Patačićima, ma da obilje historijskih izvora samo po sebi poziva na pisanje, no uzrok sam već napomenuo u uvodnim retcima. Genealogijske i heraldičke podatke dadoše do sada samo nekoji zbornici te ruke.³ Ipak, u okviru same familije nastao je 1740. jedan kodeks što no ga je pod naslovom »Status familiae Patachich...« dao izraditi u svojoj redakciji Aleksander grof Patačić u Beču.

Samo se sobom razumije, da među hrvatskim plemstvom nije bio jedini, ni posljednji, koji se potrudio da sastavi što potpuniji rodoslov svoje obitelji. Sastavljanju genealogija pogodio je osim porodične sujete i historioografske težnje još i moment samoga postojanja plemstva, heraldička dika a nada sve i problemi privatno-pravne, poimence pekunijarne prirode.

Kako sam naslov kaže notitia universalis o ovoj familiji nije trebala da bude samo honorifica nego »aeque ac utilis«. Grof Aleksander u Beču je 1740. uredio taj »Status« u vezi valjada sa svojim uzvišenjem u grofovski stališ iz g. 1735.⁴ Još danas lijepo sačuvani kodeks bogato je iluminiran, providjen ukrasnom novovjekom kancelarijsko-pisarskom ornamentikom i brojnim akvarelima koji predstavljaju pojedine dvorove (kurije) u tadašnjem posjedu obitelji Patačić. Bio bi zahvalan posao ove crteže podvrći pomnom komparativnom studiju na osnovi preostalih arhitektonskih spomenika.⁵

² Ed. Šišić. »Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. zem. arkiva«, V. Zagreb 1903. str. 236.

³ Iván Nagy, Magyarországi családai czimmerekkel és nemzékrendi táblakkal. Pesth 1860. IX. 139.—144. — Wurzbach, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. XXI. Wien 1870. 341.—346. — Bojničić, Der Adel von Kroatien und Slavonien. Nürnberg, 1899. Isp. i Allg. hist. Lexikon III. Leipzig 1731. p. 250, pa Wagner Carolus, Collectanea genealogica historica illustrium Hungariae familiarum. — Szabó, Spomenici kotara Krapina i Zlatar. (Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva. N. S. XIII. Zagreb 1914. str. 130.) kaže: »Djelovanje ovoga važnoga roda prikazat će skoro posebna monografija prof. Klaića«. Krčelić 1764. bilježi u »Annuama« (p. 480.) o Patačićima: »Familia... et omnino fuit illustris et patriae multum proficua, ut videre est in meis memoriis historiarum ecclesiae Zagradiensis«.

⁴ Knjiga je dospjela vjerovatno sa nizom ovdje reprodukovanih familijarnih portaita najprije u arheološko-historijski odio Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagreb, a potom je muzej djelo ustupio Kr. Sveučilišnoj Knjižnici (Sign. S. M. 33. D. 1.).

⁵ Isp. reprodukciju dvorca Bistrica u »Narodnoj Starini« IX. Zagreb 1930. str. 208.

U »Statusu« nalaze se dva genealogijska stabla, koja naravno i danas imaju svoju važnost i koja ovdje u prilogu publikujem. Jedno je »Arbor generationis de Bikszad«, a drugo je iz g. 1728. Oba su dovoljno instruirana te ih nije potrebno parafrazirati na ovom mjestu, kao što i faksimile prve strane »Statusa« donosi verziju obiteljske povijesti: porijeklo iz Bosne (heros eponimos Nikola stoji samo u rodoslovu 1728.), dok ovdje kao prvi istupa 1440. Bartolomej, a Gračec u požeškoj županiji jeste utočište »emigrantovim« potomcima iz Bosne, itd. itd. Nyono etc.

Matijaš Korvin pa i njegova udovica kraljica Beatrix dali su Bartolomejevu sinu Stefanu (Horvatu) grofoviju Zaránd u Ugarskoj te su predikat »de Zaránd« Patačić nosili sve dok se nije unuk Nikola⁶ doselio 1520. u Hrvatsku i 1536. oženio Katarinom Herkffy i po jednom njenom posjedu (Melen ili Zajezda) uzeo nov predikat »de Zajezda«. Nikola je imao dva sina po verziji koju donosi Wurzbach, no iz rodoslova se razabiru trojica i još jedna kći Elizabeta, koja je bila udata za Georgiusa de Thurocz.

U faktični posjed Zajezde bili su uvedeni g. 1555.⁷ Maksimilijan II. obnovio je 1562. stare darovnice Patačićima, dok ih je 1608. Rudolf II. potvrdio u plemstvu. (Isp. i Bojničić, Kralj. darovnice. »Vjesnik arkiva« VIII. 1906. s. 128.)

Nikola Senior imao je sina Petra i Ivana, koji su produžili život familije. Potomstva prvog nestade već iza četiri generacije sa dvije kćeri od kojih je jedna bila abatissa u Ljubljani, a druga je bila Prudencija, mati potonjeg kaločkog nadbiskupa. Začetnik te grane bio je Petar o kojemu »Arbor... 1728.« notira sub O, oženjen prvi puta sa Anom Gerec, a drugi puta sa Anom Herkffy. To je onaj ko ga Krnarutićevo »Vazetje Sigeta grada« (ed. Velimir Gaj, Zagreb 1866. str. 24.) ovako slavi, kad opisuje ulazak u sigetsku posadu

Sa svim tim staviše poštenja svoja rad,
Kad se odpraviše za tu stražu najzad.
Sto petdeset kopaj, Patačić nad njimi,
Svilan zlatom alaj nosaše prid njimi.

Petar je imao dva sina: Ladislava I. i Baltazara I.

U Lepoglavi je pokopan 1599. Ladislav I. Patačić, križevački pukovnik, koji je u celjskih kupkama umro 13. IX. iste godine.⁸ Rodoslov ga navodi kao sina Petrova i brata Baltazara I. Žena mu je bila Ana Gereczy.

U Zajezdi je pokopan Baltazar I. P., koji je umro 5. I. 1616. Dok ovaj generosus kao i svi ostali njegovi imaju latinski pisane epitafije, s lijeva ima ploča njegove žene Margarete⁹ Babonosić s hrvatskim natpisom: MARGARETA BABONOSICH | BILA JE SENA BOLTHISARA | PATACHICHA I ONA JE NJEGA | DO ZMERTHI PRAVDENO | SALOVALA.¹⁰ Georgius I. Kojega napominje Arbor 1728. poginuo je pod Jurjem Zrinskim u Međumurju 5. VII. 1621. Žena mu je bila Ana Malenić, a njihov sin Georgius II. s kojim se osušila ta grana. Joannes II. (kapetan ivanički, 1626. bio sa Jurjem Zrinskim u XXXgodišnjem ratu) imao je i drugu kćerku,

⁶ Tako Wurzbach XXI. 344., ali rodoslov 1728. citira da je Nikola Senior došao »ex Sclavonia inferiore et Bosnia Turcis pulsus«. Svakako je bilo Patačića i u Ugarskoj te su obje verzije pomiješane.

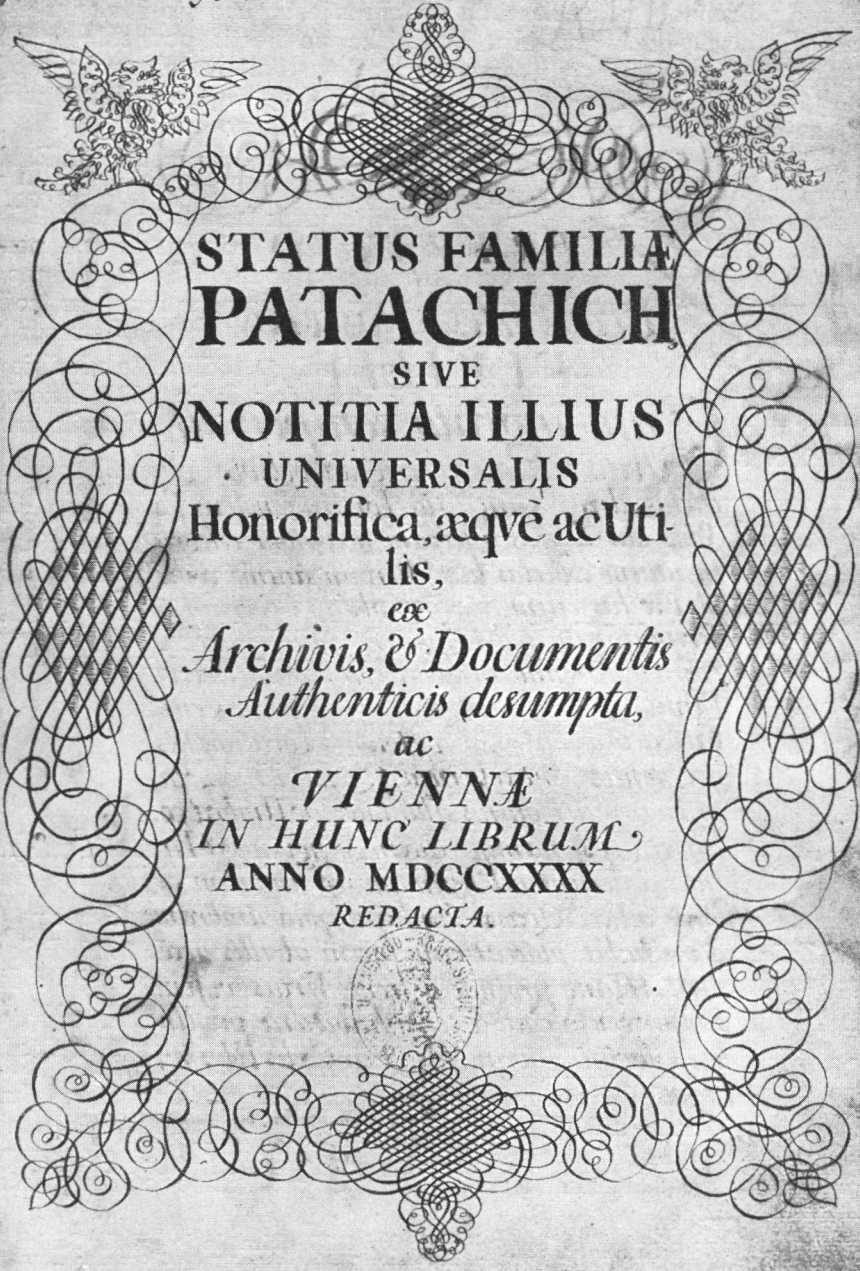
⁷ Isp. u arhivu Jugoslavenske akademije sign. III. d. 108.

⁸ Kukuljević, Nadpisi sredovječni i novovjeki... Zagreb 1891. str. 122.

⁹ Status familiae navodi ime Susana.

¹⁰ Kukuljević, Nadpisi... str. 375. br. 1292.

Fas. 456. # 1.

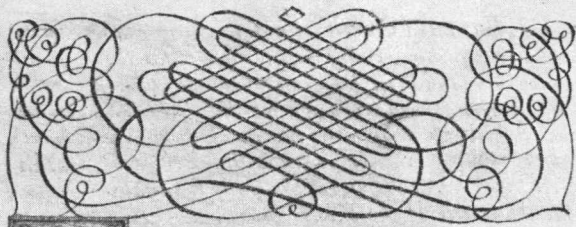
**STATUS FAMILIAE
PATACHICH**

SIVE
**NOTITIA ILLIUS
UNIVERSALIS**
Honorifica, æquè ac Utilis,

ex
*Archivis, & Documentis
Authenticis desumpta,*
ac

**VIENNÆ
IN HUNC LIBRUM,
ANNO MDCCXXX
REDACTA.**

**ERIGO, atque PRIMA FA
MILIAE HUIUS NOTITIA,**

*ob tot publicas clades (quibus
diudum, & continuo Regna Croatiae, & Sclavoniae
praesertim subiecta fuerit) & ex hinc subsecutas Archivorum
ruinas; desideratur etiamnum: Eius tamen Vetusitas vel eam,
de elicitur, siquidem diruti Castellum GRACHEZ dicti, in
Comitatu de Posega siti superexcantia adhuc rudera, & quadra
to Lapidi incisum cuiusdam BARTHOLOMAEI PATACHII
Nomen, hanc jam etiam omnino Nobilem, & famam conspi
cuam Familiam, quodvis Ipse dicti Castellum, & Bonorum indubi
tus Possessor fuerit, remonstrarent. Et hinc est quod RUDOL
PHUS II. Diva memoria olim Imperator, & Rex renovando
Familiae huic antiqua Insignia, eam tum etiam pro Vetusita
& ex Quatuor precedentibus tam Paternis, quam Maternis in
dubitata Nobilitatis Avis descendente recognoverit: JOSEPHO
pae Reminiscencia Imperatore per Elogium ipsi attribuyente.
Testantur etenim ampliora, & notabiliora Bona, Arcesque, & Ca
stella (inter quae & Ipse quoque Superstus Nominis seu Praedica
ti Locus Gentilitius DE ZAJELDA nuncupatus continetur)
Hereditario Jure per Familiam tenta, & possessa, jam ante
Tria, & quot excurrit Saecula, Eandem sub Majorum Dyna
stiarum Titulo in Regnis Croatiae, & Sclavoniae claruisse, ac
antiquis conspicuis, principibusque Familijs, tunc, et nunc adseri
ptam, pluribusque Illustris Genoris in Regno etiam Hunga
riae Prosapijs per Paternam aequi, ac Maternam Lineam, non
Sanguinis junctam esse Ipsam, actu quoque Gloriosi Regnans
Augustissimus Caesar, & Rex CAROLUS VI. benignissime re
cognovit: Cuius BARTHOLOMAEI Filius.*

Vide.

Bartholomaeus
US in vivis agens
circa Annum 1440.

Numero 1

1608
Diploma RUDOLPHI
Anno 1608

JOSEPHI super Ba
ronatu.

Diploma CAROLINI
super Comitatus Titulo.

*Et publica enim Regni monumenta, si Sub
Johanne A. H. e. V. h. g. 1703 pro illorum autione tempore
ad quibus duo nominis soliti sunt via Bani
aquae in Dyominio solis galle. Croatia et Sclavonia
offensio per se Jugoslavia poliaris in solis Magni
Romi*

NICOLAUS SENIOR EX INTERIORI BOSNIA A TURCIS
PULSUS CIRCA ANNUM 1400.

Slika očito po fantaziji načinjena vjerovatno u XVIII. stoljeću inicijativom barona-grofa Aleksandra Patačića. (Sada u Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu).

koju Arbor 1728. signira sa N. Zvala se Barbara. Petar IV. spominje se 1659. Njegova su djeca Adam († 1680.), Paulus I., Joannes III., Petar V. Guravi i kćer Ana, žena podbana Baltazara Vragovića. Od druge žene, baronice Aurore Oršić, imao je kćer koludricu u Ljubljani, a druga je bila Prudencijama, udata za Nikolu IV. (o kojoj dalje u bilješci 33.).

Supruga Ivana I. Patačića. (Slika u Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu.)

Paulus I. 1709. zapovjednik Gline. Prva mu je žena iz porodice Dombay Sily, druga je Barbara Škarica s kojom je imao kćer Susanu, a nju je oženio Ludovik Patačić, što nije jedini slučaj ženidbe u ovoj rodbini (valjada zbog imanja i zbijanja snage familijarne, a možda je, napokon, bilo i ljubavnih motiva).

Ivan IV. (1702.) imao za ženu Anu Daraboš, a bio je pukovnik. Njihove su kćeri 1. Ana udata za barona Bernardina Oršića 2. Petronela udata za Melhiora Bedekovića. S njima je izumrla grana Baltazara I.

Slika se nalazi u Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu.

Ana P. koja je pokopana u župnoj crkvi u Ivancu, kako svjedoči natpis iz 1681. (Kukuljević, *Nadpisi* . . . p. 65. br. 208.), ili je bila kći Baltazara I. (sa Susanom Babonosić) ili Nikole III., jer su obje bile udate za po jednog Gregoriusa Pethö de Gerse.

Ivan je imao veće potomstvo. Bio je oženjen prvi puta sa Annom Nagy Völgy Zapoljskom; sačuvana je njena slika iz 1580. U požeškoj županiji

stekao je castrum Nyvny. Druga mu je žena bila Katarina Ztresemley. I ovo su mu djeca. Ponajprije Stefanus II. * 1576. Vrlo značajan lik svog doba. On je bio uzrok, što se niže plemstvo poslije tabora u Šemovcu (kod Varaždina) 21. X. 1620. odijelilo od magnata, kad je tom prilikom ban Nikola grof Frankopan uvrijedio njega protonotara (suca kraljevstva) za koga je rekao da je naprosto njegov pisar.¹¹ Krčelić o njemu kaže, da je bio »immortalis vir memoriae et de hac patria meritorum, personalis praesentiae fuit in Hungaria«. ¹² 1626. locumtenens banalis. 27. X. 1628. postao je kralj. komornik. Familija je već u to vrijeme na bečkom dvoru vidjena. Protonotar (reĝni Sclavoniae) Stefan Patačić imao je svoj domicil u mjestu Vidovec¹³ kod Varaždina, oženjen je Barbarom Beković de Ternovecz. Njega je postavio Ferdinand II. u upravu Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zajedno sa Sigismundom Erdoedyjem, koji je bio ban 1627.—1639. Iz 1626. postoji njihova ploča u župnoj crkvi.¹⁴ Umro je u Požunu.

I ako bi prema liku nadgrobnog spomenika Ladislava III. Patačića u Lepoglavi (Kukuljević, Nadpisi . . . p. 128. br. 419.) radije uzeli da predstavljaju Ladislava I. † 1599., i »Status« notira, da je 2. žena Ladislava III. bila Barbara Vragović (« . . . iam viva doloris imago, fida olim coniunx . . . »), a iz natpisa se vidi, da je spomenik dala podići 1710.¹⁵ Uza sve to vrlo je nevjerovatan viteški izgled Ladislava III. krajem XVII. stoljeća te sumnjam da je to njegov lik. Ladislav se 1685. borio pod Leslijem protiv Turaka.

Ivan I. osim sina Stefana imao je još 3 kćeri. To je bila: 1) Jelena (1. muž Ivan Racz; 2. muž Andrija Kozma), 2) Ana, supruga Ambroza Laky, 3) Jelisava žena Nikole Rachajja.

Nikola III. rođen je 1617. Bio je konjanički pukovnik. 1657. prodao je pred zagrebačkim kaptolom svoj šikadski dvor i kuzminečki kasteo Jurju Gorupu. Umro je 1674. Bio je oženjen tri puta 1. sa Katarinom Vragović 2. sa Katarinom Ratkay 3. sa Martom Oršić. Od njih je imao 10 djece. Arbor 1728. ne pominje samo: Magdalenu, abatissu Klarisa u Zagrebu, i Beatriču, vjerovatno također duvnu.

Ivan III. *14. VII. u Vinici sin je Nikole III. vjerovatno iz braka sa Katarinom Ratkay. Zarana je stupio u isusovački red, u kojemu je apsolvirao filozofijske i teologijske nauke i u obim polučio doktorate. Bio je potom profesor (famosus, kaže Arbor 1728.) u Trnavi, Gracu i Beču. Konačno je došao u Zagreb kao rektor jezuitskog kolegija i tu je umro 2. IV. 1700. Publikovao je: »Infulata Hungariae Sanctitas seu sancti Praesules in Hungaria mundo aut coelo rati« (Tyrnaviae 1692.) — »Invectivae Sacrae, seu Orationes veterum Ecclesiae Procerum nomine in coronatos orthodoxe Religionis aut pietatis hostes« (Tyrnaviae 1695.)¹⁶

¹¹ Smičiklas, Poviest hrvatska II. Zagreb 1879. str. 135.

¹² Kukuljević, Nadpisi . . . p. 306. br. 1048.

¹³ Ibid. p. 307. br. 1049.

¹⁴ Krčelić, Annuae p. 480.

¹⁵ Isp. i br. 420. kod Kukuljevića. — O Vragovićima isp. genealogijsku skicu: Szabó, Spomenici kotara Ivanec. »Vjesnik Hrv. arheol. društva« XIV. Zagreb, 1919. str. 65., pa 40.—41.

¹⁶ Isp. Joh. Nep. Stoeger, Scriptores Provinciae Austriae Societatis Jesu. Viennae 1855. p. 254. — Scriptores facultatis theologiae qui ad c. r. scientiarum universitatem Pestinensem ab ejus origine a 1635 ad annum 1858um aperabantur. Pestini 1859. p. 21.

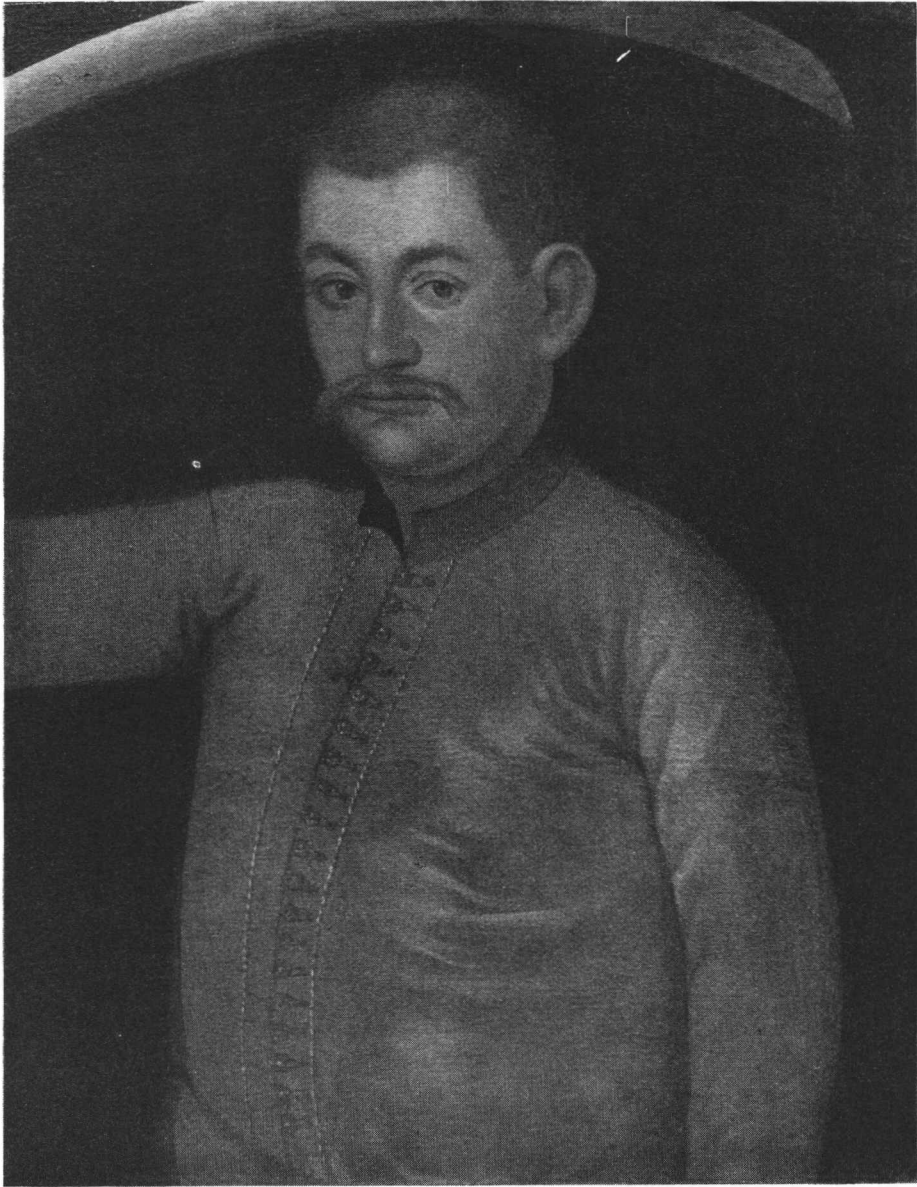

Nepoznati lik jednog Patačića, sada u Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu. Inv. br. 58.

Matija († 1715.), sin Nikole III, bio je oženjen Magjaricom, isticao se 1697. u političkom životu Hrvatske.¹⁷ Od žene Kristine Falussy ostao je sin istog imena, Matija.

Gjuro III. P. (biskup bosanski † 1716.) bio je sin Nikole III. i Marte baronese Oršić i brat Baltazara II. prvoća barona Patačića. Zašao je

¹⁷ Vj. Klaić, život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652.—1713.) U Zagrebu 1914. str. 114.

Nepoznati lik jednog Patačića, sada u Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu. Inv. br. 58.

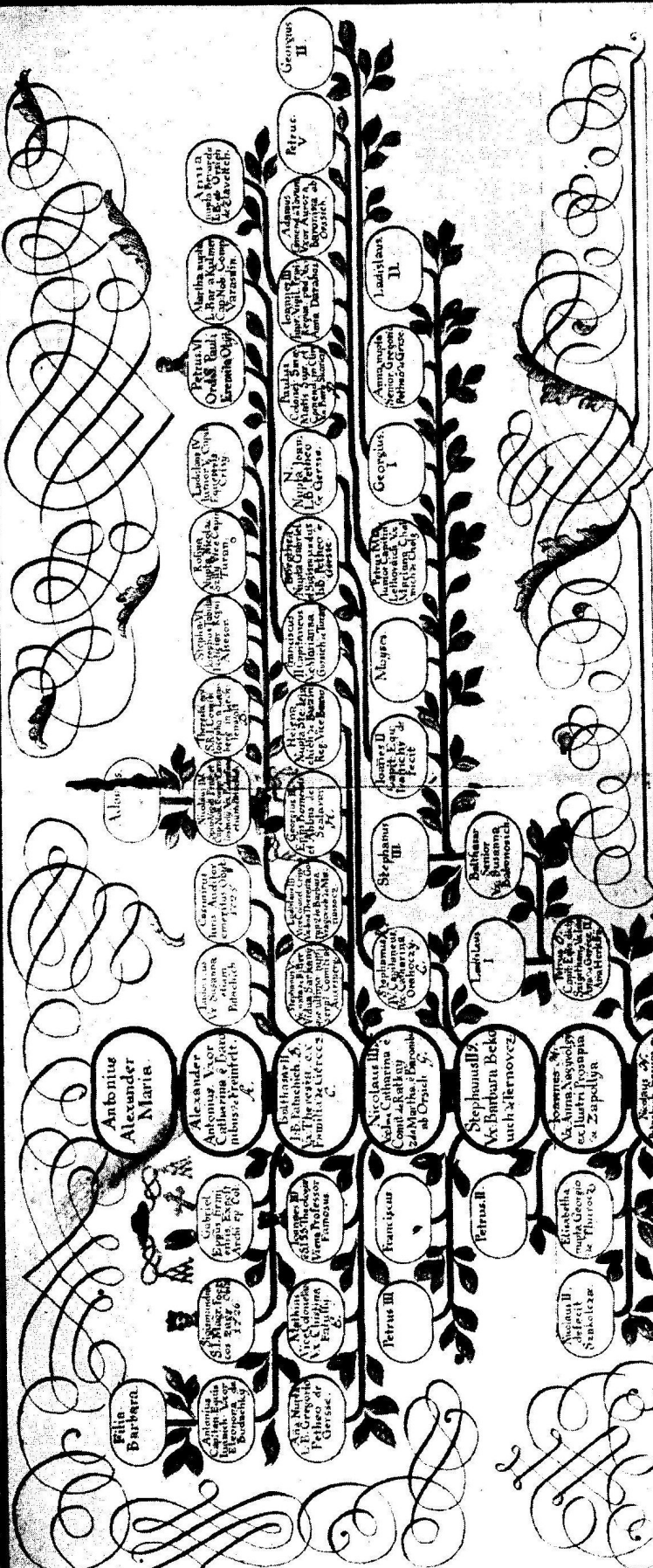
najprije među jezuita, kasnije ih je napustio. Bio je u Bologni, doctor theologiae, kanonik zagrebački pa konačno »biskup bosanski«. On je 1714. u ime zajedničkog ugarsko-hrvatskog sabora u Požunu pozdravio Karla III. (VI.) pozdravnim govorom. Pomogao je, da se ukrasi knjižnica lepoglavskog samostana.¹⁸

¹⁸ Szabó. Spomenici kotara Ivanec. »Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva«. N. S. XIV. Zagreb 1919, p. 48.

Navodno Eduard(?) Patačić de Zajezda. U Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu.

Štampao je »Pentas Elegiarum Amori Xaveriano« (Tyrnaviae, 1695.). — »Gloria Collegii Ungaro-Illyrici Bononiae fundati sub cura Venerabilis Capituli Almae Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis sive...«

ALEX familia originaliter Svecica
 deim vero Sub Imperatore Rudolpho
 in Grenium Nobilitatis Bohemice suscepti
 Cuius Parens Franciscus Epiphanius Au-
 licus olim Electoris Palatinum Supremum
 Gubernator et Comendans Praefecturae
 ac Fortalitatis Casereo-Lustrae Soror au-
 tem Sua Anna Eleonora Nobili Di-
 nastar de Coppee arquetlectoris
 Palatinum Camerario, Generali, et unius
 Legionis Pedestris Colonello ac Comen-
 danti Nupta exstitit.

A Hic fuit supremus Comes in Veröczg, et Aulico Hun-
 garica Cancellarius Consiliarius Senior.
G Ex Anna Indilia Petho Abavia Margaretha de
 Plumberg descendens, cuius frater Adamus
 habuit pro Libero Christianum barony Sorogim
 Principis et Archiepiscopi Emerici Eszteringy.
D Anno 1712. in Aulico Crucigeri Ordinis Damasci Suscep-
 tit.
E Sororia Comitissae Aulico-Hungarici Cancellarii
 et Fratruum Comitissae Sophia a Löbl, Comitissae
 Nicolao Primo nupta.
G Huius Familiae e Regibus de Goritz descendens
 iam in Angolice. Cum Principum Sangvine
 Comitissa Sub Nomine Lapsanovich de Jabogoroy
 Comitum de Karina in Dahmnia et
 Creathia floruit.

Hic porro Avia Barbara Krisanich Secundis Nuphis Baroni Georgio Kaczianer, Provinciar Carniliarum Capitaneo
 aliaque Boror Catharina Comit. ab Urain et Blagay nupsereat.
H Orator et Legatus Statuum Regni Hungariorum et Dietae Anni 1714. ad excipiendum et Regem CAROLUM VI.
P Personalis Praesentis Regis in Hungaria Locumtenens ac dein Banalis Officij in Croatia Regnis Locumtenens. 1686.
K Ad Volpe in Slavonia Conserlo cum Turcis Frailo Srebrne pugnarum occubuit 1688.
M Hic, nupsereat quaedam Bona Hereditaria in Moravia 1778. et praterea cum Fratre suo Castrum Nijnyjo in
 Slavonia. In nova Donacionis impetravit 1762.
H Huius Nicolai, qui primus Praedictum de Zujeczda videtur assumpsisse. Avus Bartholomaeus levitar
 inscriptus, et Quo dralo Lepidus inquit at Convice Graecus in Kellavonia. Civica Anno 1600. vivens. Tarens
 vero sub Philippo propter singulari Matris Possessionem eiusdem Nomine / a qua Familiam hanc Praedictam
 exiit, signanter in Comitibus et Zujeczda. Possessionem eiusdem Nomine / a qua Familiam hanc Praedictam
 antiquibus habuit testatur Diplomata Regni Reatris 1490. emanatum. Item in Bekessensis Castra Csaba et Beria. in
 temagras Possessiones Operati et Kerli. in Aradensis. Sent-Demetter Hodos et Kebles, ac demum in Csanudienis
 bekentata sibi Colatas Obtinuit.
C Hic in obstidione Fortalitatis Korothna 1566 in Expeditione saque famosa Praesidij Saigetani 1666 Glorioso cum Turcis
 dimicans occubuit. quem Illustrissimus in sua Historia videtur clarum Equitem Commemorat.
P Huius Avia erat quaedam Comitissa de Schuffgach.
A Ab Arle militandi, et omni fortitudine Clarus, hinc etiam Nationali Cronicae Militiae Contra Turcas pro Duce
 praefectus 1640. de quo Kathay in sua Historia plura laudabilia Scribit.
A Idem Matkev Circa Annum 1423. fuit Comes Varaschensis, exopt etiam Zagrabienis.

ARBOR GENERATIONIS et SUCCESSIONIS de et In CASTRO ac BONIS MELEN dicitur ZAESEDA ANNO 1728.

Helena Patačić, kći Nikole III., udata za Stjepana Jelačića de Bužim, banovca († 13. IV. 1712.). Slika u dvoru Batini kraj Zlatara (gg. Stanko i Jurica pl. Jelačić). Ovaj ženski vlastelinski lik slikan je sa mačem u ruci (predstavlja pravo sudačke vlasti zemljišne gospodarice, jus gladii).

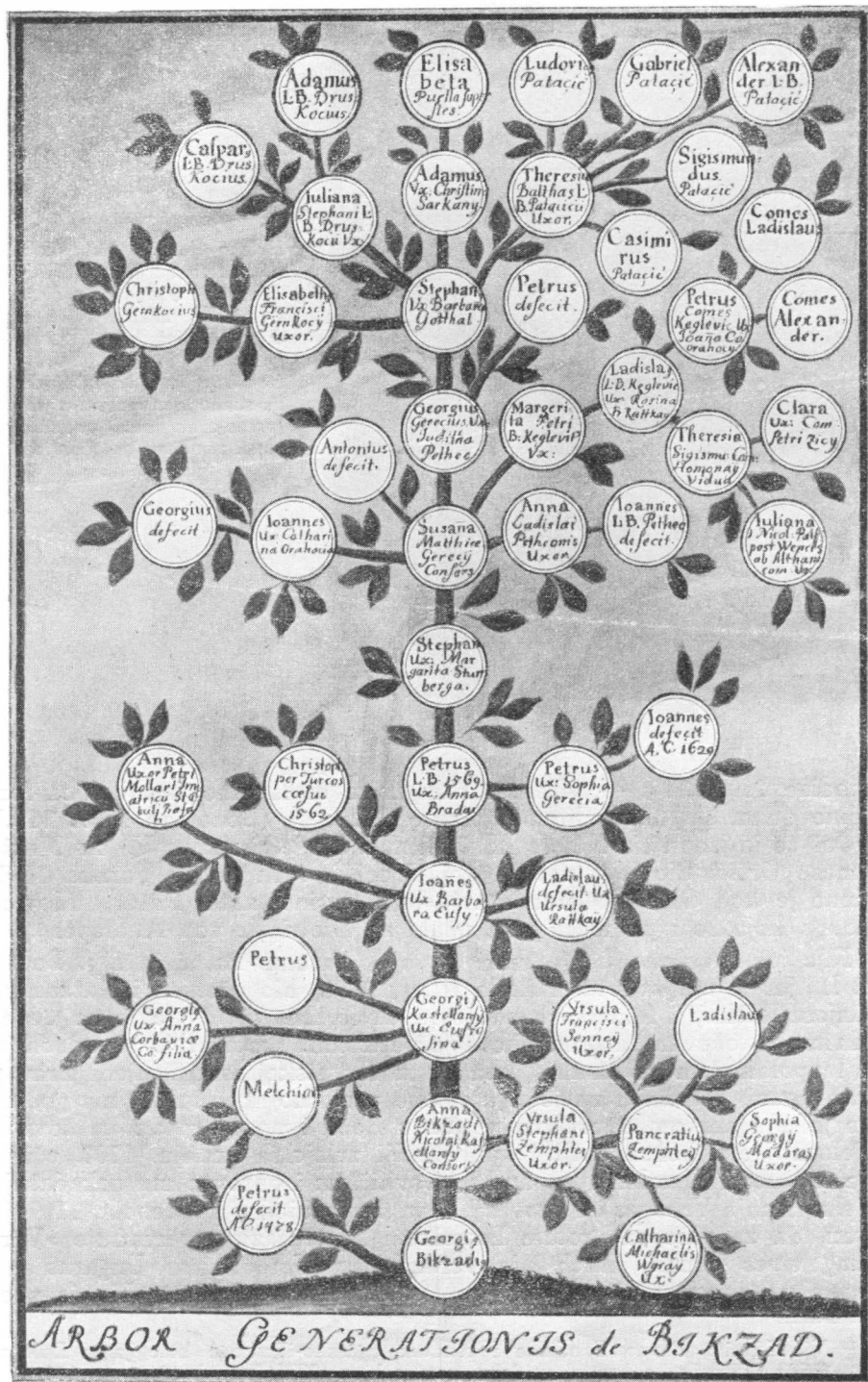
(Bononiae 1699. 24°). — »Heroes Hungariae et Illyriae tam bellica fortitudine quam singulari aliquo facinore illustres« (Bononiae 1699. 24°).¹⁹

Još se je jedan sin Nikole III. istaknuo. To je Stefanus V., sin Martae baronesse Oršić. Bio je u carevačkoj vojsci, u ratu protiv Turaka 1685. poginuo je kod Osijeka. Žena mu je bila Rosine nata Fitter, udovica Sarkany, koja se i po treći puta udala za Dietricha von Auersperg.

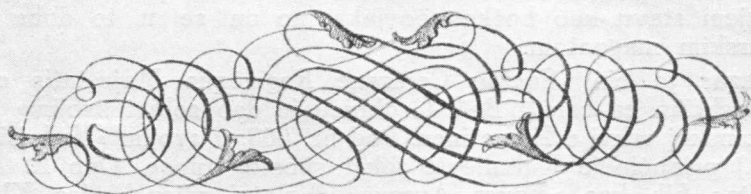
Nije još utvrđeno ko je mati prvoga barona Patačića t. j. Baltazara II., jer je njegov otac Nikola III. († 1674.) bio oženjen i Katarinom grofinjom Ratkay i Martom baronesom Oršić. Zna se, da je rođen 1663., ali datumi o očevim ženama nijesu još eruirani. Baltazar je u sudbonosnim leopoldinskim godinama, kad su u Hrvatskoj iskorijenjeni Zrinski i Frankapani, sasvim u zavjetarju službe prejasnoj kući. Dugi niz godina radio je u ugarskom dvorskom vijeću u Beču i postao pouzdan čovjek. Sudjelovao je u konskripciji i konfiskaciji zrinjskih imanja. 1707. učinio ga je car Josef I. velikim županom virovitičkim i darovao mu nekadašnja zrinjska imanja Vrbovec i Rakovec²⁰, a napravio ujedno i baronom. 1719. je pozvan, da zajedno sa grofom Emerikom Eszterhazyjem izrađuje »Verfassung eines neuen, durch die veränderten Verhältnisse Ungarns gebotenen ungarischen Staatsrechtes«. Sam Baltazar Patačić bio je pro-

¹⁹ Vj. Klaić, Pavao Zondinus i osnutak ugarsko-ilirskoga kolegija u Bologni (1553.—1558.) »Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. zem. arkiva« XIV, Zagreb 1912. str. 186.

²⁰ Isp. banderijalni stijeg toga dominija u mojoj monografiji Die Briefe des Grafen Sermage (1923.), iza str. 48.

Rodoslov »Gerecianus« (iz te je obitelji žena Baltazara II. prvoga barona Patačića), Iz kodeksa »Status familiae Patachich«.

Insignia Familiæ Baron: antiqviora.

tivnik hrvatske pragmatičke sankcije od 1712.²¹ što protuslovi njegovom dosadašnjem stavu kao bečkog čovjeka, no on se u to doba osjećao više ugarskim magnatom.

Baltazar je bio »Sacrae Cesareae Regiaeque Majestatis consiliarius«,²² zaslužan za cara i Beč. Grobnicu je dao sebi i svojim načiniti u samostanskoj crkvi u Remetincu. Pod br. 668. u svojim »Nadpisima...« (str. 200.) priopćio je Kukuljević tekst spomen ploče. Ono E. A. koje notira čitao bih kao »Eques Aureus« (»zlatni vitez«), jer Klaić mu to odličje navodi.²³

Baltazar Patačić nije samo osnivač »Pinte«²⁴ i njen hroničar nego je pisac jednog dnevnika, bolje ljetopisa, koji je u dva maha publikovan štampom²⁵. Nadgrobnu ploču postavio je u Remetincu roditeljima sin baron Aleksander 1722. (Kukuljević, Nadpisi... p. 200. br. 669.)

Gabrijel Hermann (Armin) rođen je 1698., umro je 5. XII. 1745. u 47. godini života. On je sin Baltazarov. U Rimu je učio teologiju i tu se iskazao pred papom Inocentom XIII. u jednoj javnoj disputaciji. Postao je opat abatije Sv. Duha de Hrapko, pa archidiaconus de Camarcha. 1721. kanonik u Zagrebu, 1729. posvećeni biskup, 1731. biskup erdeljski a 6. II. 1733. nadbiskup u Kaloči i grof. Tom prilikom podigao je u Varaždinu u crkvi Sv. Vida oltar sv. Marije²⁶. Značajno je, da se ovaj Patačić nacionalno osjećao kao Mađjar. Srbe, koji su se u ono doba naseljavali iz Turske u njegovu dijecezu kažnjavao je, ako se nijesu služili mađjarskim jezikom, t. j. za svaku izrečenu srpsku riječ 2 dukata ili 12 batina²⁷. Kod diobe imanja iza smrti oca Baltazara II. pripalo mu je imanje Vidovec kod Varaždina.

Njegov brat Aleksander Antonius *1697. isto je sin prvoga barona Patačića, Baltazara (* 1663. † 9. XII. 1719.) i Terezije Gerecz († 27. I. 1722.). 1715. poslali su ga roditelji u pratnji jednog moderatora i jednog korepetitora u svijet (in Provincias exteras), na universitete u Würzburg (Herbipolis) i Louvain i na putovanja po Austriji, Njemačkoj, Belgiji, Holandiji, Engleskoj i Francuskoj. Vidio svijeta i otmjena društva, te se 1717. u oktobru sretno vratio u Beč, a odatle kući i u Požun s ocem. 1718. branio je u pravničkom fakultetu u Beču tezu pod na-

²¹ Vjekoslav Klaić, Hrvatska pragmatička sankcija. »Rad« 206. Zagreb 1915. str. 62. — Ivan III. (sin Petra IV.) Patačić bio je hrvatski nuncij u zajedničkom ugarsko-hrvatskom saboru, i to u kući velikaša 1714. Klaić op. cit. p. 130. No »Arbor 1728.« pripisuje to biskupu Gjuri u tumačenju pod H.

²² O tomu, kako je 1697. Baltazar Patačić molio Pakrac poradi zasluga stečenih kod okupacije Slavonije, isp. R. Lopaić, Slavonski spomenici za XVII. viek. »Starine« XXX. Zagreb 1902. str. 134. — I u arhivu Jugoslavenske akademije, kad sam tamo radio u svoje vrijeme, vidio sam obilje građe za povijest obitelji Patačić.

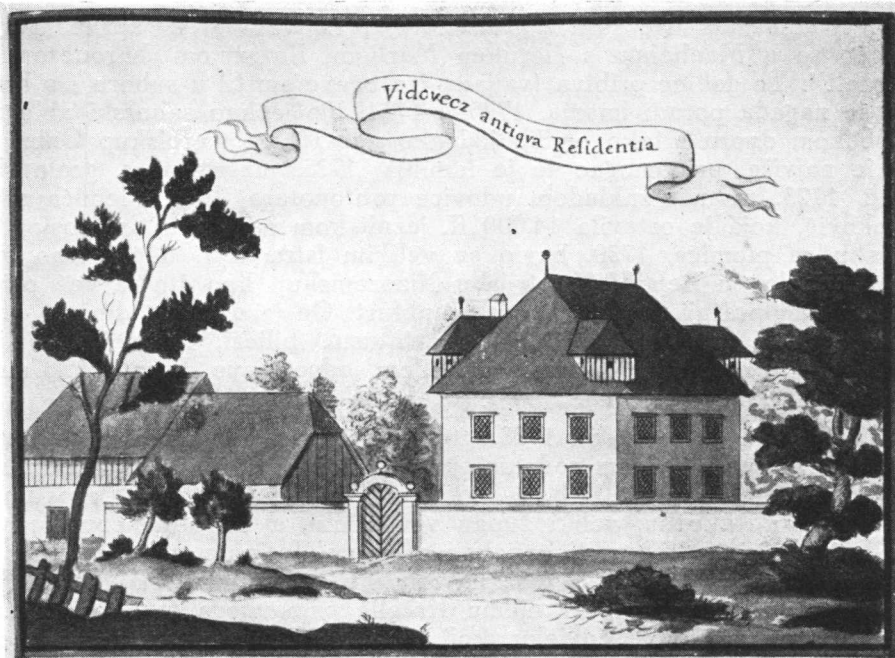
²³ Nekoliko priloga za povijest hrvatske pragmatičke sankcije od god. 1712. (»Vjesnik Kr. hrv. slav. dalm. zem. arkiva« XIV. Zagreb 1912. str. 67.

²⁴ Isp. Matasović Josip dr., Iz galantnog stoljeća I. Zagreb 1921.

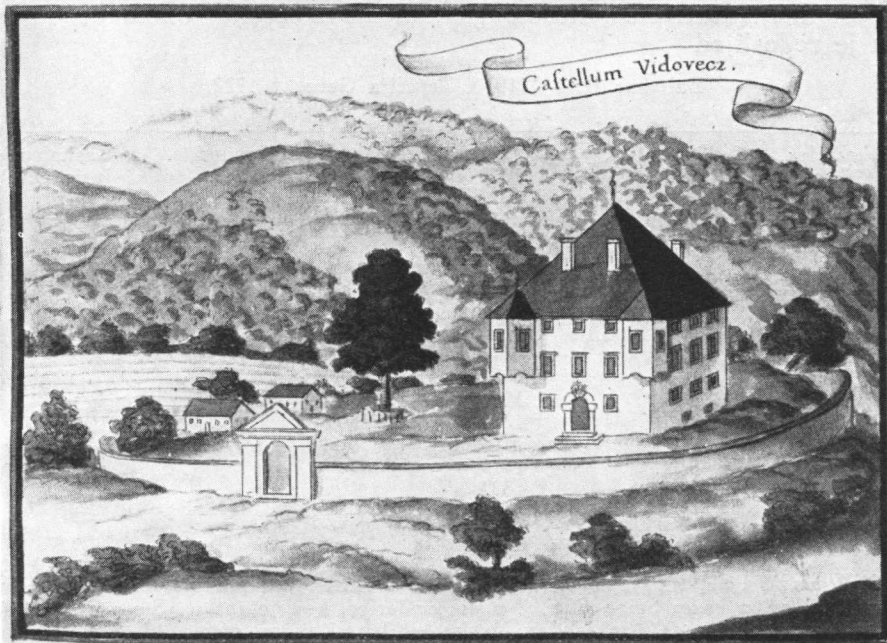
²⁵ Prvi dio toga diarija priopćio je E. Laszowski: Dnevnik baruna Baltazara Patačića od god. 1687. do 1690. »Starine« XXVII. u Zagrebu 1895. str. 194. i d., a nastavak je još prije štampan u X. knjizi Kukuljevićeva »Arkiva«.

²⁶ Kukuljević, Nadpisi... p. 298. br. 1013. — Isp. i Katona, Historia ecclesiae colocensis.

²⁷ Schwartzner, Statistik von Ungarn I. p. 124. kaže da su Srbi u tom kraju toga radi bili mađjarizirani već u prvoj generaciji. Čini se prema tomu, da ga je kao hrvatskog odroda vrijeđalo i bilo da sluša svoj jezik i da je tim drakonskim mjerama ušutkavao porive savjesti. — Građu za njegovu podrobniju biografiju sadržavaju Krčelićeve »Annuae«.

Spectat ad Comitem Gabrielem Archi Eppum .

Pbsidet Idem Archi-Episcopus .

Vidovec. Iz kodeksa Status Familiae Patachich.

slovom »Libertas Necessitati adstricta praeferens«. 4. aprila 1719. vjenčao se u Manheimu s Herulom Marijom Katarinom baronesom a Freinfelt²⁸. Te godine pribiva (valjada iza očeve smrti) u saboru i s braćom se nađada poradi imanjanja. 1720. i 1724. bio je kao saborski ablegat na bečkom dvoru i tako omilio jednako kao i brat nadbiskup Gabrijel koji je najviše pripomogao te je familija 1735. uzvišena u grofovski stalež. 1723. ravnao zakladom udovice protonotara Jurja Plemića rođ. Bedeković, koja je ostavila 14.000 fl. jezuitskom seminaru Sv. Josipa u Zagrebu za plemiće. 1730. bavio se velikim istragama. 1747. išao na kraljičin nalog u Belgiju (Austrijsku Nizozemsku), kao što je već prije bio u njenoj pratnji, kad je išla u Frankfurt. On je u tim godinama već toliko dvorski čovjek u Beču, da u »Statusu« bilježi, kako je (1745.) iluminirao prozore svog kvartira prigodom jedne slave dinastije²⁹. Umro u Beču 1747. mjeseca maja.

Ludovik je (također od 1733. grof kao i braća Gabrijel i Aleksander) bio oženjen s jednom rodakinjom, Susanom, kćeri Pavla, sina Petra IV., ali nije notirana u »Arboru« 1728. On je bio gospodar (Perpetuus) u Vrbovcu i Rakovcu, veliki župan virovitički, a od 1760. consiliarius cara-kralja. Dao je sagraditi kapelu i oltar sv. Josipa u crkvi u Zajezdi g. 1747. Umro je 20. VIII. 1766., navršivši 67 godina, u Rakovcu. Od žene je živio rastavljeno. O njemu Krčelić pripovijeda u »Annuama« (p. 527.) kao nabožnom čovjeku, koji je bio naklon svećenstvu. Njegov je sin Ivan križevački veliki župan,³⁰ koji je oženio Eleonoru Rindschmaul. Njihovi su posjedi u to doba: Zajezda, Vrbovec, Rakovec, Vinica, S. Ilija, Martijanec, Hrastovljan, Slanje, Preseka, Činkovec. Prema tomu je redosljed

Baltazar II. † 1719 & Terezija Gerec † 1722.

1. Aleksander * 1697. † 1747. & Catharina Freienfeld † 1758.	2. Gabriel Arminius * 1698. † 1745.	3. Ludovicus * 1699. † 20. VIII. 1766. & Susanna Patačić	4. Sigismundus Soc. Jes. † 1726.	5. Casimirus juris auditor † 1725.
{ Antonius Aleksander Maria		Joannes IV. & Eleonora Rindschmaul		
		Bartholomaeus * 1766. † 1817. & Eleonora * 1770. † 1834.		

²⁸ Wurzbach, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich XXI. Wien 1870. p. 345. krivo kaže: Seine Ehe... blieb kinderlos, kad je još u »Statusu« naveden kao njegov sin Antonius Aleksander Maria. — Isp. i njeno pismo 13. VII. 1749. iz Varaždina Krčeliću (Annuae, akad. izd. p. 588.).

²⁹ Ratswürde in der Hofkanzlei. To je Cancellaria Hungarica. Isp. Matasović, Die Briefe des Grafen Sermage. Zagreb 1923. p. 45.

³⁰ Mjeseca studenoga 1749. napisao je kao licencijat, magister filozofije, Ivan Patačić za juridički fakultet bečkog sveučilišta tezu »Tractatus de dolo, culpa,

Bile su osim to pet sinova još i tri kćeri koje su sve tri bile duvne u Zagrebu (Magdalena, Ana i Beatrix) i kako su umrle za svijet u Arbor nijesu ni ušle, ma da su braća i kao svećenici notirani.

Arbor 1728. ne bilježi da je Stefan II. imao sina Vitalisa (Živka), koji je umro bez potomaka, i kćer Helenu udatu za zagrebačkog podžupana Ivana Ručića. Notira, međutim, Petra III. i Franju II. kao i Stefana IV.

I Adam Patačić, sin Nikole IV. († 1733.) i Prudencijane Barbare († 1766.) Patačić iz druge linije (rođen je 18. II. 1717. a umro 1784.) proslavio se kao i pomenuti Aleksander, koji pobiraše lovorike kad se Adam rodio. Ovaj se na nj umetnuo. Kad mu je bilo 18 godina pala mu u dio čast, da se pred samim Karlom III. (VI.) producira javnim predavanjem, koje otisnu u knjizi »Augusta quinque Carolorum Historia. Viennae 1735.« Car ga nagradi zlatnim lancem, sveučilište doktoratom filosofije summa cum laude. Kao Karlovčanina (Croata Carolostadiensis) signira sebe prigodom izdanja te svoje voluminozne disertacije »Augusta Quinque Carolorum Historia« (Vienae 1735.) posvećena caru Karlu VI. a pisane na visini tadašnje nauke i u njejoj maniri opremljene. Trošak je bio valjada priličan. Ode u Rim u sjemenište sv. Apolinara i postane 1739. dr. theologiae i u isto vrijeme pod imenom Sirasius Acrotophorius uđe kao član u akademiju »Arcadia«. Zatim slijedi karijera i tempo joj je bio brz:

1739. župnik vrbovečki

1741. kanonik zagrebački

1743. opat sv. Benedikta u Kaposfö, vrlo unosno mjesto milošću caričinom

1751. prati biskupa Klobušickog kao kanonik a latere na sabor u Požun, dvorski savjetnik ug. kancelarije, naslovni biskup novski

1759. biskup veliko-varadinski, veliki župan biharske županije, pravi tajni savjetnik, osniva biblioteku sa 15.000 svezaka³¹

1776. nadbiskup kaločki³²

1777. septemvir i rektor novog budimskog iz Njitre premještenog sveučilišta.

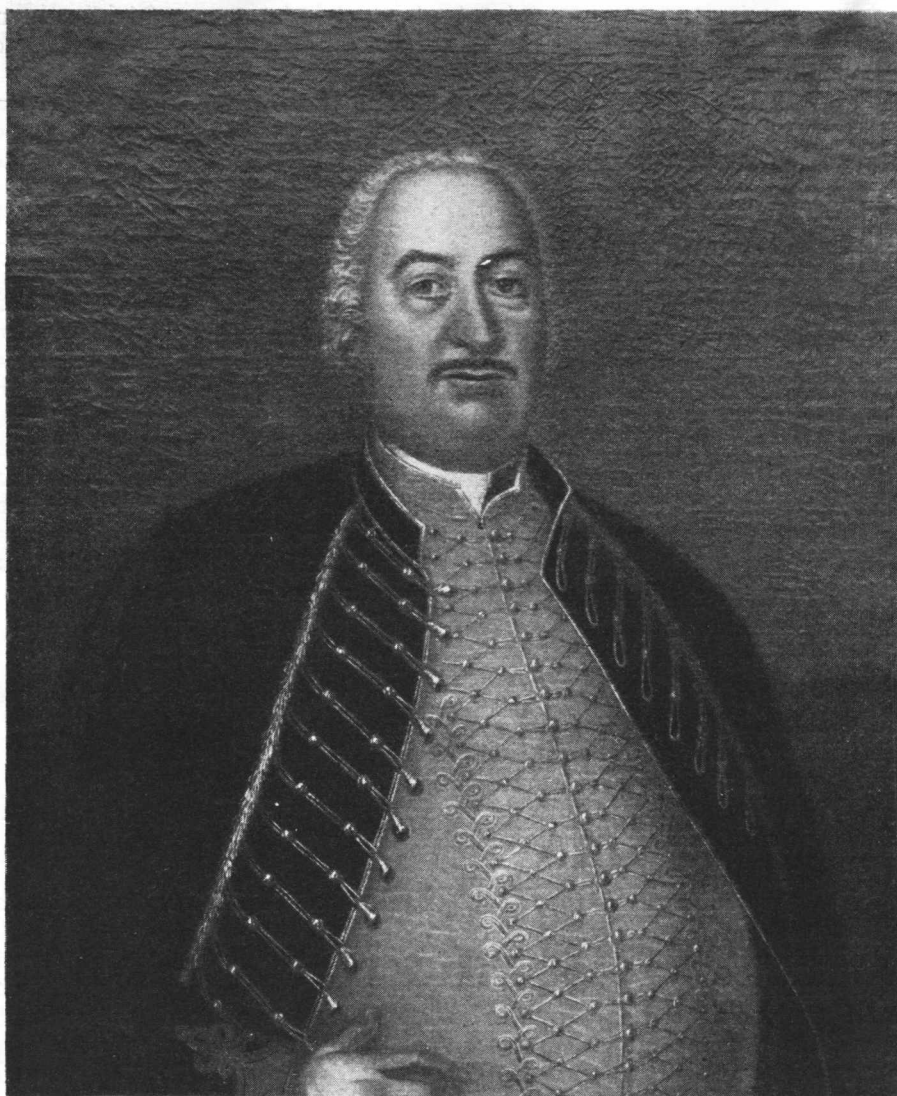
Ali niti je bio magjaron, a još manje se gerirao Magjarom kao mnogi drugi i onda kao rođak Gabrijel Hermann Patačić, koji kao nadbiskup kaločki magjariziraše Hrvate i Srbe i novcem i batinom, no ipak mu biografija napominje da je 11 sela sa 6000 grčko-istočnjaka u svojoj veliko varadinskoj biskupiji priveo u krilo rimske crkve. 1778. dobi veliki križ ordena S. Stefana uvelike cijenjen od carice. Participirao je u raspravama Josefa II. i Pija VII. u Beču.

Za vrijeme boravka u Velikom Varadinu podržavao je uzornu muzičku kapelu kojoj je zborovođa bio iznajprijе Michael Haydn, a od 1762. Karl Ditters von Dittersdorf, koji se na caričin nalog morade iza pet

et casu«, pa je to i štampom izdao kod Trattnera u Beču. — O njemu opširnije Krčelić u »Annuama«.

³¹ Ima i jedna njegova oracija koju je proslavio 20. VIII. 1762. u Požunu (pagnęyrica dictio na blagdan prvog ugarskog kralja) »Divus Stephanus, primus Hungariae rex...«

³² Tom prilikom štampana je u Kaloči (in fol.) njegova »Homilia«, quam habuit Colocae die 17. Nov. anno MDCCLXXVI cum ecclesiam eandem Metropolitanam primo accepit et auctum Capitulum suum ac Seminarium traditis super dote perpetua literis stabilivit«.

STEPHANUS VI. L. B. PATACHICH. COLLONELLUS ET COMENDANS
CONF. BANALIS POSTEA ASESSTAB. BANALIS ET IMPTOR DMNÜ NOVIGRAD 1747
OBIT AETATIS SUAE 50.

Slika u Arheološko-historijskom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja.

godina vratiti u Beč, jer je biskup bio zbog te svoje muzičke kapele denunciran. Kapela je raspuštena.

U Budimu je 1780. štampao »Euharisticon Magnae Mariae Theresiae... Rem Hungariae Literariam, Universitatem Budensem, Regiam Nobilium Academiam Theresianam, constabiliret, Diplomatisque firmaret«. To je K. C. Breitschneider preveo na njemački i štampao ih 4⁰

isto u Budimu. Njemu je napokon, 1781. Katarina contessa Patačić iz Varaždina posvetila svoja »Pesme Horvatszke«. Nadbiskup Adam P. ostavio je pjesničku zaostavštinu i, što više, jedan započet hrvatski rječnik, a bio u revnom dopisivanju s Krčelićem. I u Kaloči je osnovao nadbiskupsku biblioteku, koja je brojala 17.000 svezaka. Umro je u dobi od 67 godina.³³ Njegova su imanja u Hrvatskoj bila: Kostel, Lović i Demerje.

Baron Stefan VI. (* 1691.) sin je Ladislava III. a unuk Nikole III. Ladislav III. † 17. IX. 1705. pokopan je u Lepoglavi a bio je oženjen Barbarom Vragović.³⁴ Baron Stefan VI. pukovnik u Kostajnici, imao je za ženu jednu rođenu Miseroni, kupio je s imanjima 1741. i Novigrad³⁵, i uz to 12 kuća u Židovskoj vulici u Karlovcu. 1743. bio je na čelu 3000 banderijalista u bavarskom ratu. Bio je i assessor banskog stola. Njegov sin je Franz (Franciscus). Krčelić mu opisuje ćud i materijalne prilike³⁶ i napominje, da je imao onda tri sestre duvne, između kojih će zacijelo biti jedna, koja je molila Krčelića za intervenciju 24. IX. 1754.³⁷ 1763. oženio kćer bivšeg požeškog velikog župana Petra Keglevića, Katarinu, koja je po običaju svog vremena u svom molitveniku ovjekovječila svoj i svoća muža porod a na način koji je onda bio tipičan.

S tim u vezi stoje, dakle, bilješke, koje se tiču ženidbe grofa Franza Patačića s Katarinom groficom Keglević³⁸ († 1811) i njihova poroda. Natpis je molitvenika, u koji je bilježen njihov porod, ovaj: »L'Ange Conducteur dans les prières et exercices de piété...« A Liège, 1754. (Sada u arhivu Braće Hrvatskoga Zmaja u Zagrebu). U svoje vrijeme i ja sam bio u prilici te mi je, iznimno, bilo dopušteno da prepisem podatke koje je grofica bilježila na nutarnjoj strani korica molitvenika i praznim stranama iza i ispred njih. Te bilješke glase doslovno ovako:

Anno 1763. Den 6ten Februarij wahr Main Ver sprechen; dan 13 April Nehmlichen Jahres bin ich in Topolovecz mit Meinem Gemahl Franz Grafen von Patachich Copuliret worden den 30t April hat er mich nach Vidovecz gebracht.

1765. Den 5t April um 8 Uhr N: B: am Charfreytag hab ich im Zeich. der Waag. den Ersten Sohn Gebohren welcher durch dem Varasdiner Stadt Pfahrer ge-

³³ Wurzbach (XXI. p. 344.) citira kao izvore za njegovu biografiju: Kölcsey & Melzer, Ungarischer Plutarch... IV. Pesth 1816. — Gräffer & Czikan, Oesterreichische National-Encyclopädie. IV. Wien 1835. — Katholischer Phantasten und Prediger Almanach auf das Jahr 1784. (p. 67. krivo ga zove Antonom). — Kukuljević-Sakcinski Ivan, Slovník umjetnikah jugoslavenskih. Zagreb 1859. str. 336. — Gallerie der berühmtesten Tonkünstler des 18. und 19. Jahrhunderts. I. Erfurt 1816. — Féjer Georgius, Historia Academiae scientiarum Pazmaniae Archiepiscopalis ac M. Theresianae regiae literariae. Budae 1835. — Šafařík Paul Jos., Geschichte der südslawischen Literatur, II. Prag 1865. p. 65, 111. — Pray Georgius, Specimen Hierarchiae Hungaricae, t. II. p. 86. — Hormayr's Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst, Wien 1824. p. 408. — Za pomniju izradbu životopisa važe naročito Krčelićeve »Anuae«. Tako sub p. 443. opisuje majku nadbiskupovu koja je kod sina boravila u Velikom Varadinu i ondje umrla u 74. godini (*1692.). Crta je kao muškobanu, koja je govorila i pisala latinski, voljela oružje, konje, lov, uopće više muškaračko nego žensko zanimanje, a napokon Krčelić notira i njene pervesitete spolne prirode.

³⁴ Szabó, Spomenici kotara Ivanec. »Vjesnik Hrv. arheol. društva«. N. S. XIV. Zagreb 1919. s. 29.

³⁵ Krčelić, Annuae p. 37. crta postanje njegova imanja.

³⁶ Ibidem. p. 373.

³⁷ Ibidem p. 592.

³⁸ Ona je kći Petra grofa Keglevića († ca. 1748) i Marije Ane grofice Drašković (1726.—1782.), koja se kao udovica ponovo udala za grofa P. T. Sermage-a. Isp. Matasović, Die Briefe des Grafen Sermage. Zagreb 1923 str. 53, 298.

tauft worden und die Namen Maria Fridericus Vincentius bekommen. Gassvatterskeidt wahren der Hh: von Dersanich, und seine Gemahlin.

1766. Den 24 August nach Mittag um 5 Uhr hab ich geböhren. Meine F. Mutter und Stief Vatter wahren Badten, sie bekam die Namen Rosa Anna Josepha †

1767. Den 19t Februarij früh um 10 Uhr ist die Tochter Rosa Anna Josepha gestorben, und bey den P. Franciscanern begraben worden †

1767. Den 16 August abendts um 7 Uhr im Zeichen des Stier hab ich geböhren einen Sohn, welcher ohne Ceremonie getauft und den Nahmen Rochus bekommen, den 3t 8 ber aber recht getauft, der Baron Kulmer hat die Batten Stel an der Familie Patachich vertreten, und Hh: Reunerin, und bekam den Nahmen Adamus Ferdinandus Rochus †

1768. den 16 7ber zwischen 8 und 9 Uhr früh ist dieser Sohn Adamus Ferdinandus Rochus gestorben †

1768. den 13 7ber zwischen 10 und 11 Uhr Abendts im Zeichen der Waag ist geböhren worden eine Tochter welche in der Tauf die Nahmen Theresia Joanna Notburga Marie bekommen, Taufbathen wahren der graf und die grefin Chamare †

1769. den 30 August zwischen 6 und 7 Uhr Abendts ist gestorben die Tochter Maria Theresia Joanna Notburga †

1770. den 19t Februarij im Zeichen des Schüzers ist geboren Maria Tochter welche in der Tauf die Nahmen Eleonora Susanna bekommen hat. Gefatter waren zway Battler.

1771. den 3t Martij um 1 Uhr in der Nacht ist geböhren worden Mein Sohn welcher in der Tauf die Nahmen Casimirus Ignatius bekommen. Gefatter wahren 2 Bettler †

1771. Den 10t Martij zwischen 2 und 3 Uhr Frühe, ist dieser Sohn Casimirus Ignatius gestorben †

1773. den 14t Februarij im Zeichen (prazno ostalo) ist geböhren Meine Tochter welche in der Tauf die Nahmen Mariae Juliana bekommen. Gevatters leit wahren zway Bettler †

1773. den 13t July ist diese Tochter durch ihr Kindes weib getrunkt worden die Maria Julianna hieß †

1774. Am 29t July im Zeichen des Widder ist nach 10 Uhr fruh Mein lieber Sohn geböhren worden welcher in der Tauf die Nahmen Ignatij Cajetan bekommen. Zway Arme wahren Gevatters leydt.

N. B. so lang ich leb will ich kein Jahr unterlassen den Portiunculla Tag beuchten zu gehen, und Gott besonders zu dank(en)

Am 8t May 1775 ist Mein lieber Sohn Ignatius Cajetanus zwischen 8, und 9 Uhr fruh gestorben †

Anno 1776. Den 5t May zwischen 3 und 4 Uhr frühs, ist Mein geliebter gemahl Franz Graf von Patachich, Seiner Mayst. Geheimer Rath, Cammer herr und bey deem Löblichen Croatischen Consilij Wirklich. Hof Rath im Herren entschlaffen nach einer beschwärlichen langen ausgestandenen Krankheit der hecticischen abzöhrung, von welcher er durch durch 4 ganze Monath völlig dahin lag und nichts aus seinem Zimmer kam, ausser zur Zeit der ... fauer Brunst welche den 24t April dieses Jahrs die ganze Stadt versehrte da nun uns zu flüchten gelungen, den folgenden Tag bemerkte er deutlich daß sein End nahet, er war gänzlich in den Willen Gottes ergeben mit allen H: Sacramenten versehen, und ist zum grösten Beyspill und Trost uns auf Handen verschieden, sein Leichnahm ist dan 7ten Abendts ohne Gebräng nach seinen Verlangen, bey den Patris Franciscaner(n) in der Gruft bey dem Mutter Gottes Altar begraben worden und den folgenden Tag darauf, sind die Exequien für die abgelebte Seel in alen den Kirchen in beysein Meiner, und aler Anverwandten gehalten worden. Gott der Allmächtige stehe seiner armen Seel bey, und verleihe ihr die Ewig Ruhe.

Prema ovoj građi moguće je sastaviti ovakovu tabelu:

FRANCISCUS COMES PATACHICH († 1776.) & CATHARINA COMITISSA
KEGLEVICH († 1811.) 1763.

1. Maria Fridericus Vincentius * 5. IV. 1765. † ? . ? . 1820.	2. Rosa Anna Josepha * 24. VIII. 1766. † 19. II. 1767.	3. Adamus Ferdinandus Rochus * 16. VIII. 1767. † 16. IX. 1768.	4. Theresia Joanna Notburga Marie * 13. IX. 1768. † 30. VIII. 1769.
---	--	--	--

5. <i>Eleonora</i> <i>Susanna</i> * 19. II. 1770. † 1834.	6. <i>Casimirus</i> <i>Ignatius</i> * 3. III. 1771. † 10. III. 1771.	7. <i>Marie</i> <i>Juliana</i> * 14. II. 1773. † 13. VII. 1773.	8. <i>Ignatius</i> <i>Cajetanus</i> * 29. VII. 1774. † 8. V. 1775.
--	---	--	---

Iz prednjih bilježaka i rodoslovne skice razabiraju se interesantni podaci o kumstvu i o prosjacima, o astrolozijskom vjerovanju i o zadnjim časovima sušičavog grofa Franza. Kad se pogleda rađanje njegove osmero djece vidi se, da mu je žena in continuo radala svake godine od 1765. do 1774. s prekidima g. 1769. i 1772. Biće i to uzrok tragičnom mortalitetu djece a ne samo njegova tuberkuloza. Normalno je poživjelo samo prvo i peto dijete. To su sin Friedrich koji je 1812. ostavio »Ludoviceumu« 10.000 for. i kći Eleonora posljednja Patačićka uopće, udata za grofa Bartola († 1817.) za kojega Nagy krivo misli da je bio Friedrichov brat. Fridericus ima dvije spomen-pločice u crkvi u Vidovcu koje mu je kao borcu protiv Turaka i Francuza dala postaviti sestra Eleonora. (Isp. Kukuljević, Nadpisi... str. 307. br. 1052.). Sa ženom dobio je Franciscus i imanja Vinicu, Popovec i Kalnik s Gušcerovcem, a od oca baštiniio Noviograd, Vidovec i S. Iliju. 1764. je postao grof, tako da je te godine bio baronom samo velikovaradinski biskup Adam, sin Nikole IV. Patačića. Jedan brat F. bio je cistercit u Lansztrossu i umro 1764., sestra pak Regina bila je udata za barona Josefa Kulmera, koja mu je donijela Orehovicu, Lepu ves i Vrbinu u Brdovcu. 1764. stradao je F. od karlovačkog generalata, koji mu je okupirao kuće u Karlovcu.³⁹ Oršičevi memoari napominju da je oko 1770. u Varaždinu on bio centar luksusa tako da su zaplijenjena njegova i ženina imanja, a navodno je trebao postati i dubrovački konzul u Zagrebu još 1765.⁴⁰

Ova Katarina Patačić, koja njemački piše kao njena mati i očuh, astrolozijski orijentirana bilježi porođaje tako reći iz godine u godinu, i koja čini Porciunkuli zavjet, identična je s hrvatskom pjesnikinjom zbirke »Pesme Horvatszke« (1781.)⁴¹ Navodno je bila lijepa žena i kako se razabira vrlo obrazovana, mora da je u talijanskom bila vrlo versirana. Zbirku galantne poezije je prikazala bratiću svoga muža, nadbiskupu Adamu Patačiću, koji je umro tri godine iza toga. Zašto baš njemu, kazuje njen predgovor, u kojemu ga naziva kreposnim lepoznancom i vrednim domo-rocem.

Povodom njene udaje opisuje informirani Krčelić⁴² u poglavlju *Connubium comitis Josephi Keglevich: Praedictus J. K., postquam cognatam suam Catharinam Keglevich comitis Petri olim filiam, quam praecabatur, non obtinisset, praelligente illa baronem Franciscum, filium Stephani colonelli Patachich, ex desperatione vel potius innata illi levitate ex educationis defectu, dum bacchanalisticis feriis in Glogovecz Zagoriae apud viduam Suvichianam hujus filiam Catharinam nubere anhelantem et elegantis formae atque corporis puellam conspexisset... etc. etc.*

Bartol (zanimljivo da tradicija zove i heros eponima familije imenom Bartol!) bio je čini se posljednji muški odvjetak, a sin grofa Ivana i grofice

³⁹ Krčelić, *Annuae...* p. 480.

⁴⁰ *Memoiren des Grafen Adan Orssich de Szlavetich*. Kukuljevićev »Arkiv« X. 276.—277. — Körbler, »Zanovićeva škola u Dubrovniku«. »Grada« 7. p. 9.

⁴¹ Dr. B. Drechsler, Prilozi za povijest hrvatske književnosti. »Grada za povijest književnosti hrvatske« 7. Zagreb, 1912. str. 110.

⁴² *Annuae* p. 447.

Eleonore Ringsmauel iz Štajerske * 1766. i oženio je svoju rodicu pomenutu Eleonoru * 1770. S njom nestaje obitelji Patačića u Hrvatskoj.⁴³

Već iza 1767. napominje Krčelić u skici dodataka »Annuama« (akad. izd. 547) u rubrici »Familiae in masculo deficientes« i ove članove obitelji: baro Antonius Patachich,⁴⁴ baro Ladislaus Patachich, baro Nicolaus Patachich, comes Alexander Patachich. Tu je dakle već kod četvorice konstatovan manjak muškog potomstva kao i kod Vojnovića, Čikulinića, Gotala, Ratkaya, Prašinskoga, Petra Keglevića (oca žene Franje Patačića, koja je pisala napred priopćene rodoslovne bilješke u svom molitveniku).

Obiteljska grobnica Patačića bila je u Remetincu (pokraj Novog Marofa) kod franjevacu. I sada se u župnoj, nekada samostanskoj crkvi nalaze nadgrobne ploče.⁴⁵

Krajem XVIII. stoljeća napominju se Stefan Patačić, Matija P. kanonik. Uopće, posljednji Patačići biće predmet studija onoga, koji bude pisao o njima monografiju.

Povodom Bartolove smrti⁴⁶ je u Zagrebu kod Novosela izišla štampom »Brevis memoria illustrissimi comitis Bartholomaei Patachich de Zajezda et Zarand, perpetui in Verbovecz, et Rakovecz S. c. R. A. M. Camerarii, a gestis, in Zagrabiensi quidem Administratoris, in Posegano autem Comitibus actualis Supremi Comitibus, prout etiam ad Exc. Tabulam Banalem Co-Judicis dignitatibus conspicui, relata occasione sollennis pro anima ejus in collegiata, et parochiali ecclesia Varasdinensis Parentationis. Die 14. Aprilis 1817.« On je službovao ne samo u Zagrebu nego i u Požegi. Pred kraj života rasprodao je imanja, poimence Zajezdu pa je osnovao od dijela toga novca zakladu, da se iz nje pomažu kmetovi u nevolji.

Iz toga se spisa razabire, da je isti uvelike zaslužan m. o. i za popravak puta od zagrebačke Harmice do Vlačke ulice. »Illius etenim opera factum est, ut inferior illa pars Civitatis zagrebiensis, quam forum tricesimale vocant una cum ducente abinde per sic dictum vicum latiorum via, quae antea decidius copiosioribus imbribus non nisi magnis cum difficultatibus permeari poterat, in satis notabili extensione pro viatorum commoditate lapidibus sterneretur, talique ratione praecaveretur periculum, quod quodam vice me, qui haec refero, spectante recidit, ut videlicet jumentum sub onere fatiscens ad lutum prolapsum in eodem suffocaretur.«⁴⁷

Važno je, još eto u početku XIX. stoljeća, što su Patačići dignitatibus ita splenduerunt, ut in intimiora Principis Consilia vocati.

Od jednog Patacsich Jósefa, gradskog podkapetana u Pešti i poslije magistratskog savjetnika postoje nekoje štampane publikacije, kao:

— 1831. Szabad Király Pest Városának Leirása.

— 1833. Carmen Suae Majestati Sacratissimae Ferdinando V. Juniori Regi Hungariae, ... Regio Coronae principi et successori throni anno 1833. dum e gravi morbo evasisset, cum homagialis submissionis cultu oblatum.

— 1839. Történeti Jegyzetek Szabad Királyi Pest Városról. Geschichtliche Notizen von der königlichen Freistadt Pest.

U koliko ovaj pisac ima i kakve rodbinske veze s hrvatskim plemićima toga prezimena momentano se još ne zna.

⁴³ O njoj ću u »Narodnoj Starini« priopćiti poseban članak.

⁴⁴ To je muž Eleonore Budački s kojom je imao kćer Barbaru.

⁴⁵ Isp. Kukuljević, Nadpisi sredovječni i novovjeki... Zagreb 1891. str. 198.

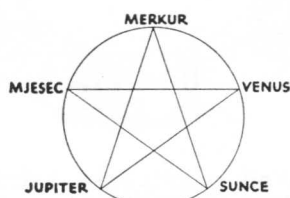
⁴⁶ Isp. Kukuljević, Nadpisi br. 671. Pokopan je u Remetincu.

⁴⁷ Brevis memoria... p. 8.—9.

II.

Ona znamenja, koje je grofica Katarina Patačić zabilježila, da se pod njihovim znakom radala njena djeca, jesu ujedno i dokument, kako je i ona poštovala zasade astrologije,⁴⁸ a sama pak znamenja jesu dijelovi zodijska ili životinjskoga kruga, što je bio glavni stup astralne religije

Zodijak predstavlja kružna putanja koja presijeca ekvator pod kutem $23\frac{1}{2}^{\circ}$. Upola je dakle nad njim sjeverno, upola južno. To je onaj dio neba unutar kojega planeti uvijek ostaju. Srednja se linija njegova zove ekliptika, ima 12 dijelova, i Sunce prividno stoji mjesec dana u tom jednom njegov razdijelu. Unutar ovoга zodijska kreću se Mjesec, Sunce i pet planeta: Merkur, Venus, Mars, Saturn, Jupiter. Na osnovi njihova kretanja računano je vrijeme i iz snošaja brojeva jedinica vremena činjene su najrazličnije spekulacije s brojevima i njima je pridavano najdalekosežnije mistično značenje. Kao jedna od vidljivih posljedica vjerovanja u moć nebeskih tjelesa i njihov uticaj na zemaljske stvari javili su simboličke predodžbe o »gornjem svijetu«, koje su u grafičkom svom liku postale i spasonosni talismani, amuleti (hamajlije). To su n. pr. pentagram i heptagram.

Pentagram

Heptagram

Moć se planeta očitovala prema vjerovanju Babilonjana, a potom prema učenju astrologije, u izvjesnim njihovim položajima: godinama, mjesecima, danima i satima. Pojedini »kritični dani« poznati su kasnije pod imenom egipatskih dana, a cio kosmički život ukalupljen je u sistem prema konstelacijama i svojstvima samih planeta. Najstarije astrologijsko djelo na 70 glinenih pločica datira iz Assurbanipalove biblioteke (668.—626. pr. Hr.) i naziva se po početnim riječima: »Kada su Anu, Enlil i Eea . . .«⁴⁹ Sve što se »gore« događa (a to je sudbina koju tkaju planeti) tumačeno je, da se odrazuje na zemlji, a prije toga dolaze gdjekad znamenja (omina) na nebu.

Važno je bilo da čovjek bude načistu koja mu je planeta vladaricom, jer je svaka planeta imala i svoj metal i svoju boju i svoje brojeve i svoje minerale, a to je sve opet u vezi sa zdravljem:

⁴⁸ Pa ona živi u stoljeću čiji je produkt i Hofrath Eckartshausen sa svojim *Aufschlüsse zur Magie über verborgene philosophische Wissenschaften und verdeckte Geheimnisse der Natur*, a napokon je svaki kalendar bio diktovao kao i tradiciju takvo vjerovanje nuz mnoštvo literature i ako sada već ne naučnog karaktera.

⁴⁹ Isp. Franz Strunz, *Astrologie — Alchemie — Mystik. Ein Beitrag zur Geschichte der Naturwissenschaften*. München 1928. p. 26.

Saturn: olovo: zelena boja, broj 8, dijamant, kalcedon

Merkur: živa: žuta boja, broj 5, smaragd, ahat

Venus: bakar: indigo boja, broj 6, lapislazuli

Jupiter: kositar: plava boja, broj 3, safir, beryll

Mars: željezo: crvena boja, broj 9, ametist, jaspis

Mjesec: srebro: ljubičasta boja ili mutno bijela, brojevi +7, -4, biseri i bijeli koralni

Sunce: zlato: narančasta boja, brojevi +1, -4, hrisolit, heliotrop.

Sve to u vezi ipak nije shvaćeno odlučno i fatalistički, ali ipak vjerovatno: »Sidera inclinant, sed non necessitant«. Boje dugina spektra korespondiraju s planetima u učenju astrologa.

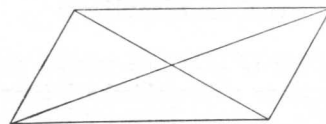
Zodijak je imao članove ovih imena i spadali su na godišnje mjesece označene rimskim brojevima:

1. Ovan (III—IV) Aries
2. Bik (IV—V) Taurus
3. Dvojci (V—VI) Gemini
4. Rak (VI—VII) Cancer
5. Lav (VII—VIII) Leo
6. Djevica (VIII—IX) Virgo
7. Vaga (IX—X) Libra
8. Skorpion (X—XI) Scorpius
9. Strijelac (XI—XII) Arcitenens, Kentauros, Sagittarius
10. Jarac (XII—I) Caper, Capricornus
11. Vodenjaka (I—II) Aquarius, Amphora
12. Ribe (II—III) Pisces

Postanje narodnih jezika tumačeno je od pamtivijeka astrološki, a tako i raspodjela teritorija zemlje. Babilonjani su dijelili zemlju na 4 dijela i to dovodili u vezu sa zvijezdama. Na astrološkoj geografiji Babilonjana kažu mnogi da se je zasnivala i predaja Biblije (Deuteron. 4, 19).⁵⁰ Po jednom starogrčkom sistemu glavne su zemlje bile razvrstane prema zodijaku, a karakter naroda, navodno, zavisio je od planeta. Sva su ta naziranja dolazila s istoka.

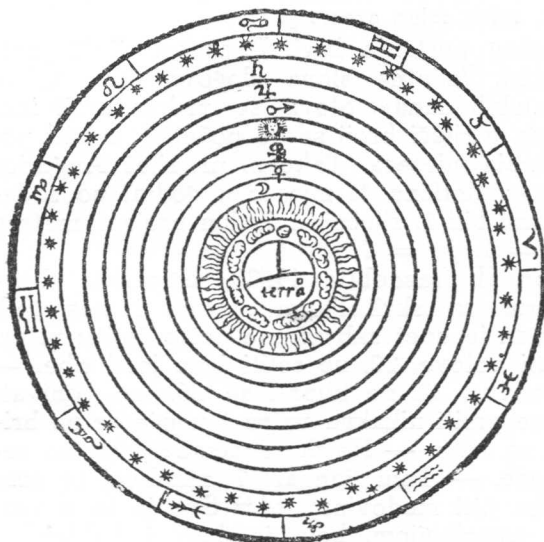
Claudius Ptolemaios je oko polovice II. stoljeća obnovio astrološku geografiju i etnografiju. U 2. knjizi svoga kapitalnog djela (Tetrabiblos Quadripartitum) obrađuje problem utjecaja zvijezda na pojedine narode, zemlje i gradove. On misli da su izvjesne osobine naroda i stanje narodnih kultura samo jedan kosmički fatum. Njegova »Megalē Syntaxis« (*μεγίστη σύνταξις τῆς ἀστρονομίας*) u arapskom se prevodu zvala »Tabrir al magesthi« (skraćeno: Almagest). Zemlja prema tom učenju nije razdijeljena samo u širinske pojase (zone) nego je *οἰκουμένη* predstavljana kao jedan paralelogram s 2 diagonale. U njemu je svaki trokut pod vlašću triju zodijačkih zvijezda.

⁵⁰ Boll und Bezold, Stern Glaube und Sterndeutung. Leipzig 1918. p. 11, 82.

Prema Ptolemaiosovu učenju pet ima planetarnih »odnošaja«: to su »kuće«, trokuti, uspon, mjere i »lica«. Ovo su dakle »dignitates essentielles« svakoga planeta i prema njihovim prilikama sastavljeni su prognostikoni, horoskopi itd. Na osnovi ovoga sistema već je onda Cl. Ptolemaios počeo tumačiti karakter pojedinih naroda: Poput zodijska i »krug zemlje« dijeli se u 4 trokuta. Svaki »trokut« vlada dotičnim dijelom zemlje i ima 3 zodijska znaka. Prvi trokut je sjeverozapadni t. j. Evropa. Tu vladaju Jupiter i Mars. Za pojedine zemlje i gradove prevažne su bile pomrčine sunca i mjeseca, jer u vezi s trajanjem tih pomrčina zavisila je budućnost. Važno je zato bilo znati, koji će planet vladati u vrijeme pomrčine. Uopće nauka »de annis climacteriis« mnogo je bila respektovana. Organski sazdan Kosmos zamišljen je kao pratip čovječjeg tijela.

Brižna majka, grofica Patačić, vjerovatno je i zato bilježila planete pod kojima se radahu njena djeca, jer je postojalo rasprostranjeno vje-

Sistem Ptolemejev, iz »Andreae Argoli Ephemerides« 1677.

rovanje, da planeti imaju ne samo svoje godine i ostale jedinice vremena, nego da oni utječu i ravnaju specijalnim razdobljima ljudskoga života.⁵¹ Od rođenja pa do navršene 4. godine mališem vlada Mjesec (Selene); kako je kratka njegova putanja i dječja je ta faza brzopleta i slabašna.⁵² Drugo razdoblje ide od 5. do 14. godine, njime vlada Merkurios. U dječaka se zameću i pomalo formiraju klice njegove duševnosti. Tu spadaju prve stvarne pouke i odgoja mlada duha. Treća dob ide pod vlast Venere, od 15. do 22. godine (buđenje spolnog života, ljubakanja bez izbora, srljanje u život zatvorenih očiju). Prvo muževno doba zaprema 19 godina, od 23. do 41. godine. To je sredina i sunčana kulminacija ljudske egzistencije. Njome vlada Helios (Sunce). No već drugim dijelom muževnoga doba (42.—56. godina) vlada hrđav planet

⁵¹ Franz Boll, Die Lebensalter. Leipzig 1913. p. 33.

⁵² Prema versiji dijaloga Hermippos Mjesecu pripala i posljednji mjesec ženine trudnoće. Cit. Boll, ibid.

Mars, koji uzrokuje mnogo zlo i nesreću. On u život unosi trpku zbilju, brige, jad, za tijelo kao i za dušu. On je onaj koji dovodi do spoznaje, da je prošlo doba cvatnje i žuhko nuka čovjeka, da još prije kraja života nešto čestito učini. I onda dolazi prvo staračko doba od 57. do 68. godine, 12 godina pod blagoslovnom vladom Jupitrovom (nema više silovitosti, divljeg nemira, ni smisla za opasna nastojanja). Sada nadolazi smisao za primjerenost, promišljenost, sklonost mudromu računu, sposobnost i volja drugom svjetovati, drugoga tješiti, a uz to pojačan nagon za čašću, slavom i slobodom uz otmjen mir. Konačno je tu i posljednja starost (vlada Saturna u koga je najmanje svjetla; to je najsporniji planet). Sva pokretnost se pomalo koči, slabe nagoni, želje i užitci; nema nadanja, tromost i negodovanje prema svemu prevlada i najzad se sav život ukoči. Takovo je naziranje našlo onda stoljećima odraza u književnosti i u likovnoj umjetnosti. A u praktičnom životu znanje o tzv. »egipatskim danima« sačuvano je u dva heksametra:

Augurior decios, audito lumine clangor

Liquet olens abies, coluit colus, excute gallum.

Važno je bilo to znanje zbog puštanja krvi. Dvanaest riječi pretstavlja dvanaest mjeseci u godini. Početna slova slogova daju naime bročanu vrijednost tzv. »egipatskih dana«. Slova se redom broji izuzevši »h«. Kod slova prvog sloga u riječi broji se od početka, a kod početnih slova drugog sloga od kraja mjeseca. Tako n. pr. riječ Augurior naznačuje mjesec siječanj (januar, dotično 1. mjesec u godini po sadašnjem računu). »Egipatski« su dani bili 1. siječnja i 7. dan brojeći unatrag dane od svršetka siječnja. Au = 1, gu = 7!

Još iz vremena ca 1200 pr. H. (razdoblje 19./20. egipatske dinastije) postoji astrologijski papyrus sa skrižaljkom sretnih i nesretnih dana, kada se nešto smije, a kada je opet zabranjeno nešto činiti: n. pr. »Thot (september) 21. ne ubijati volove, 22. ne soliti i ne jesti ribe. — Paophi (oktobar) 13. ne jesti variva, 22. ne kupati se, 26. ne osnivati kuće. — Othyr (novembar) 5. ne paliti nikakvu vatru i uopće se ne brinuti za vatru, 19. ne voziti se na Nilu. — Hojak (december) 21. ne šetati, 28. ne jesti životinje iz vode. — Tobi (januar) 7. nikakvoj se ženi pokazivati, 24. sretan dan, treba piti medovinu, itd.⁵³ Sve je to u vezi s mitologijom i sa egipatskom astrologijom, koja je kao i haldejska: zvijezde a osobito planeti vrše zajedno sa suncem i mjesecom izvjestan uticaj na sve što biva. Jasna je prema tome potreba saznanja, kako koji planet »vlada«. I u tom se onda toliko sistematizovalo te je važno kao da svaki planet u danu ima i svoj određeni sat »vladanja«. N. pr. Prvi je sat prvoga dana pripadao krajnjemu planetu, Saturnu,⁵⁴ onda zaredom drugomu, t. j. Jupiteru. Astrologija je baš u Egiptu imala bujno tlo te se razvila u sistem sačuvan osobito i u pomenutom tzv. »Quadripartitum Cl. Ptolemaei« (II. stoljeće p. H.). Važno je s ovim predmetom u vezi razabrati nadalje kvalitete uticaja nebeskih tijela (prema Cl. Ptolemaiosu):

⁵³ Prof. Dr. Alfred Lehmann, Aberglaube und Zauberei... Dritte deutsche Auflage. Stuttgart 1925. p. 146.

⁵⁴ Odatle 1. dan dies Saturni (engl. Saturday); 2. dan Sunca, dies Solis (Sunday); 3. dan mjeseca, dies lunae (franc. lundi); 4. dan dies Martis (franc. mardi); 5. dan Merkura (franc. mercredi); 6. dan Jupitrov, dies Jovis (franc. jeudi); — Isp. Boll, Hebdomas. Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie des classischen Altertums. 14. Halbband. Stuttgart, 1912. p. 2547. — Pa i sami sati u toku dana pridavani su u vlast planeta.

»... Mjesec čini vlagu tako što je Zemlji najbliži, a iz zemlje proizlaze pare. Tako mjesec smekšava stvari, uzrok je trulosti. No on je sličan i suncu pa zato i on može grijati.

»Saturn je zvijezda koja donosi najviše hladnoće, ali je i uzrok isparavanju i sušenju jer je najdalji od sunčane toplote i zemljine vlage. Snaga Saturnova i ostalih zvijezda ovisna je od položaja prema suncu i mjesecu.

»Jupiter je blaga zvijezda. Na sredini je između hladnog Saturna i vrućeg Marsa, koji tlači. Od Jupitera ide i toplo i vlažno, ali toplinska jakost prevladava, pa zato su i od njega plodonosni vjetrovi.

»Mars žari i suši, kao što mu je i boja vatre (on je crven). U blizini je sunca, krug sunčev unutar je Marsove sfere.

Venus je blaga, kao i Jupiter, a Merkur suši i vlagu uzima u velikoj količini, jer nije daleko od sunca. Jupiter, Venus i Mjesec (Selene, Luna, femin.) blagotvorne su zvijezde (blage prirode, tople su i vlažne). Saturnus i Mars obratno. Između obih su grupa Sunce i Merkur, jer od svake imaju nešto. Ptolemaeus kaže da ima muških i ženskih planeta. Prvi su Saturnus, Jupiter i Mars a ostali su ženski, budući da su vlažni i plodonosni; jedino Merkur ima značajke obih spolova, t. j. jednako vlage i suše. Utjecaj planeta na zemlju nije uvijek jednak već zavisi kako je napomenuto od njegova položaja na nebu, na izvjesnoj točki planetarne kružne putanje. Taj krug jeste zodijak i dijeli se na jednakih 12 dijelova

Znakovi (hijeroglifi) planeta:

☉	<i>Sunce</i>
♁	<i>Zemlja</i>
♂	<i>Mars</i>
♃	<i>Jupiter</i>
♄	<i>Saturn</i>
♅	<i>Uranus</i>
♆	<i>Neptun</i>

i svaki dio ima svoje ime i svoj hijeroglifski znak, a zaprema 30°, i to 30° zove se »mjesto« (locu domicilium). Operisalo se s »kotarima«, »dekanima« (to su demoni s kojima se Sunce bori), uzvišenjima (altitudines) i padanjima (defectiones), ascendentom (horoskopom). U V. stoljeću pr. Hr. razređen je zodijak i možda ga je oko 427. pr. Kr. konstruirao babilonski astronom Naburimannu (Naburianos).⁵⁵ Grcima je starohaldejska astrologiju najvjerojatnije priopćio oko 280 g. pr. Hr. u djelu *Βαβυλωνιακά* pisac Berossos. No i drugim putevima ulazila je astrologija u helenstvo. Tu su bili Pythagoras, Plato (Politeia i Timaios) i dr. Plato je učio: koliko zvijezda toliko duša. Osim toga i tzv. jonska filosofija pa orfizam bili su priprava i predstupanaj astrologijskog saznavanja.

U helenističko vrijeme su dijadosi i epigoni uz pomoć haldejske astrologije stvarali kultove koji su nadomještali državnu religiju. I hramski grob Antiohosa I. 281.—261. pr. Hr. (Komagene) dokaz je tomu. Tu su nalazi i kraljev horoskop. Bio je rođen u znaku Lava, a lav se nalazi i

⁵⁵ Uhlemann, Grundzüge der Astrologie der Alten, Leipzig 1857. — Riess, Astrologie: Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Zweiter Band. Stuttgart 1896., p. 1802.

na njegovim novcima. I grčka je medicina tumačila, kao da su bolesti i tok bolesti zavisni od konstelacije mjeseca i planeta, od mjeseca napose n, pr. ženska menstruacija.

Ennius († a. 169.) u svojim »Annales« istupa u Rimu protiv astrologije. Cato (de agricultura 5, 4) zabranjuje saobraćanje s Haldejcima, što je dokaz da se na rimskom ladanju potucala izvjesna klatež astrologa, privučena možda i prisustvom mnogih sirijskih robova. 139. došlo je do izгона tih »Haldejaca« koji su dolazili možda i u društva uličnih dama s Istoka... I sam Sulla mnogo je uvažavao »proročanstva haldejska« protiv kojih se je onda javila egipatska konkurencija importom djela »Petosiris«. Nema sumnje da je i Caesar bio pristalica astrologije (za signum svojih legija izabrao je zodijski znak Bika, koji pripada Veneri što je bila patrona njegove obitelji). Cicero je opet bio protivnik, kao i Tacitus, koji u Historijama (I, 22) kaže, da su (mathematici) genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et veta-bitur semper et retinebitur. Međutim rimski Panteon simbolizirao je kosmos; u njemu je sedam (planetarnih?) apsida, kao što je hebdomadi bio posvećen Septizonium što ga je kasnije na Palatinu dao sagraditi Septimius Severus (193.—211.), osnivač vojničke despotije. Još u doba Augusta postala je astrologija pomodna i dvorska (Manilius: Astronomica).

Svi stoici (osim Panaitiosa) bili su pristaše astrologije, isto neoplatonici i ako je Plotinos bio zauzeo lično suprotan stav. Seneca (dial. VI. 18, 3) kaže: Videbis quinque sidera... ex horum levissimis motibus fortunae populorum dependent et maxima ac minima proinde formantur, prout aequum iniquumve sidus incessit. Rimski carevi držali su dvorske astrologe, ali su branili da ih ko drugi ima i da saznaje, što preskazuju zvijezde carevima i njihovoj vladavini. Rimske dame osobito su se zanimale astrologijom, što više same se razaznavale u priručnicima: Thrasyllos ili Nechepso Petosiris, a nosile su i narukvice s likovima Septimane (Hebdomas). Razumljivo je, da su i liječnici potražili sreću u astrologiji. Od glasovitijih astrologa ističu se Dorotheos iz Sidona (vir prudentissimus), Vettius Valens, Paulos iz Aleksandreje, Proklos itd. Međutim za razliku od ostalih imperatora Alexander Severus (222.—235.) fundirao je u Rimu plaćenu profesuru za astrologiju. No već 294. ustao je Dioklecijan (284.—305.) protiv zvijezdoznanaca (artem geometriae discere atque exercere publice intersit. ars autem mathematica damnabilis intersita est.) Začudo je, što je inače znamenjima skloni Constantius 337. izdao edikt: nemo... consulat... mathematicum... chaldaei et magi et ceteri, quos maleficos... vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur... sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas. Edikt je slabo respektovan, jer je obnovljen 358., pa 370., i još 373. Rimljani nijesu, kako kaže Ammianus, u to doba vjerovali u bogove nego u zvijezde, kako to dokazuje i mladost Augustinusa Aureliusa. Upravo u vrijeme Constantinusa (313.—337.) i Constantiusa (337.—361.) živio je veliki rimski astrolog Firmicus Maternus (8 knjiga matheseos, 335.—337.)⁵⁶. Mudro se u vrijeme cara Julijana astrologija izvlačila od carske nemilosti: ko upita astrologa o caru neka ga odbije s motivacijom ne samo što je to zabranjeno, već i zato što car ne podleži Fatumu; car je, naime, gospodar svijeta i poradi toga njegova sudbina zavisi samo od najvišeg Boga. Oko 381. živio je

⁵⁶ Pauly-Wissowa, Real-Encyklopädie ... sub Astrologie (1896.) p. 1826.

Hefajstion iz Teba i savremenik njegov Paulos iz Aleksandreje. Nadošlo je kršćanstvo učinilo je onda oficijelan prelom, klice i korijenje je međutim ostalo.

Kršćanstvo prvih stoljeća vodilo je ogorčenu borbu protiv »matematičara«, sinode i apologeti osuđivali su astrologiju kao veliku uzročnicu mnogih herezija. A nije začudo, jer je kršćanstvu s te strane preporučeno po horoskopu da ne će dulje bitisati nego 365 godina.⁵⁷ Rim je navodno bio pod znakom Sunca, Arabija pod Venerom. Na zapadu kršćanske sfere iščeznula je onda astrologija jedno vrijeme, da se opet javi, naročito u srednjim stoljećima srednjeg vijeka, u Bizantu je međutim održan u tom smislu kontinuitet s antičkim vijekom.⁵⁸ Kasnije nastupa i na zapadu sve veća tolerancija astrologije, u vezi s hronologijom i simbolikom brojeva i sistematikom historije. Sad izlaze opet na površinu zaboravljeni kršćanski astrološki fragmenti i spekulacija s brojevima i slijedi antipaganska interpretacija astrologije. No protiv prekorachenja Crkva je žestoko istupala, dok su nekoji elementi simbolički produžili svoje bivovanje, prešavši i u kršćansku sferu.

Svetost broja 7 prešla je n. pr. već prije i u kršćansku simboliku i o njoj govori sv. Jeronim ovako: »Ipse enim septenarius numerus septiformas spiritus gratius in se demonstrat, quae in hoc micant, ipsique gratiarum spiritus in eodem firmamento caeli sunt fulgentes. Igitur stellae per prophetam septem oculi Domini appellantur.«⁵⁹ Astrolozi su se hvatali i »zvijezde Isusove« koja je išla ispred Sv. 3 kraljeva (magijaca s istoka), ali im je ortodoksno učenje odvrćalo, da zvijezda nije mogla biti uzrok porođenja, nego samo znak. Sv. Jeronim (331.—420.) zove 3 kralja »docti a daemonibus«. Beda Venerabilis (673.—735.) zove ih »svetim kraljevima«, a on čini partiju za sebe obzirom i na simboliku brojeva i na astrologiju posebice. A napokon još u Otkrivenju Ivanovu (13, 18) ima dokumenata o spekulaciji brojeva po kabalističkom sistemu: svaka je riječ broj i svaki je broj riječ. Monah Michael Glykas izgubi očinji vid na zapovijed cara Manuela Komnenosa (1143.—1180.) valjada zato, što je napadao astrologijsko zanimanje carigradskog dvora. Vladarski plaštevi sredovječnih vladara posuti su zvijezdama (a tako je u svoje vrijeme izgledala i mantija rimskog boga neba).

I sedam glavnih grijeha pokušano je dovoditi u vezu s astrologijom: od Marta iracundia (srditost), od Venere libido, od Merkura lucri cupiditas (srebrnoljublje), od Jupitra regni desiderium, od Sunca gula (proždrljivost), a od Mjeseca invidia (zavist). Ali ima i drukčije modifikacije: Ex sole spiritum, ex Luna corpus, ex Mercurio linguam et sapientium, ex Venere voluptatem, ex Marte fervorem, ex Jove temperantiam, ex Saturno tarditatem. Konačno je pokušavan kompromis ovom formulom: Astra regunt homines, sed regit astra Deus.

Važno je međutim naglasiti, da su zapadnjački pisci u XIII., XIV. i XV. stoljeću crpli svoje vjerovanje u uzročnu vezu ljudskih zgoda i ne-

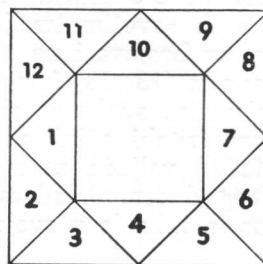
⁵⁷ Isp. Origenesov komentar knjizi »Genesis« pa Augustinus, De civitate Dei XVIII, 54.

⁵⁸ Isp. J. H. Krause, Die Byzantiner des Mittelalters. Halle, 1869. p. 396. sqq.

⁵⁹ Jos. Sauer, Symbolik des christlichen Kirchengebäudes, p. 75 sqq. — Sveti broj 7 od 3+4, t. j. spoj duševnog i tjelesnog.

beskih tjelesa iz djela muslimanskih naučenjaka⁶⁰, a ne iz grčke filosofije i historiografije. Izvjesnu filosofiju astrologije izgradili su istom Arapi (Al Kindi iz Basre u IX. stoljeću, pa njegov učenik Abu Mašar (latinski Albamasar), koji je napisao »De magnis conjunctionibus, annorum revolutionibus ac eorum profectionibus«. Konstruirali su prema susretaju izvjesnih planeta u jednoj »kući« zbivanje političkih i religioznih događaja. Najvažnije su konjunkcije visih planeta, Saturna i Jupitera (svakih 20 godina male promjene, u 240 srednje, a u 960 godina totalni preobrati). U XIII. stoljeću Aboazen Haly (Aben Raġal) »De judiciis astrorum«. Hebrejski kabalisti partija su za sebe.

Jedan od najznatnijih učenika Arapa u astrologiji bio je oko 1280. Arnoldus Villanova (De judiciis astronomiae). On je iza Cl. Ptolemaiosa postao novotar u učenju o »nebeskim kućama.« Svih 12 »kuća« nemaju jednaku vrijednost. Prva »kuća« predstavlja onoga, koji pita zvijezde za savjet ili onoga, koji je upravo rođen te se ustanovljuje njegov »nativitet«. Druga »kuća« se tiče imovine pitačeve. Po trećoj se zaključuje obzirom na susjede, braću, sestre, rodbinu iste linije. Četvrta se tiče roditelja i roda s njima u liniji. Peta se odnosi na djecu, nećake i rođake u smislu descendencije pa i na baštinike. Šesta: služinčad, robovi, domaće životinje. Sedma: brak, supružnici, ljubav. Osma: Smrt vrt, i stanje poslije nje. Deveta: umjetnost, znanost, knjištvo i sve što je s tim u vezi. Deseta: vlast, činovi (eventualna budućnost pitačeva). Jedanaesta: prijatelji, prijateljstvo, nada, povjerenje. Dvanaesta: Neprijatelji, brige, tegobe, nesreće, tamnica. Ko pita zvijezde mora prije svega nacrtati situaciju neba u tomu momentu prema ovoj slici:

Numerirani prostori prikazuju 12 »kuća« i tu se ucrtavaju planeti toga momenta i znakovi zadijaka. Tumačenje proizlazi onda jednostavno iz položaja planeta u »kućama« i prema znakovima. Villanova je ovakav svoj sistem poglavito namijenio svrhama medicine. N. pr. zodijske znakove aplikovao je na čovječe tijelo. Prvi znak je ovan; taj se znak tiče glave. U glavi ovan ima svu snaġu. Bik u vratu, zatiljku. Ruke i noġe spadaju Blizancima (sposobnost obuhvatanja također!). Rak se tiče grudi i njima bliġih partija. Lav: srce, usta, pluća, jetra. Djevica: utroba. Vaga: koġa, bubrezi, posteriora (hemisfere) i uopće njima bliġe partije. Škorpion: spolni organi; škorpion opet ima snaġu u repu. Strijelac: bokovi, bedra. Jarac: koljena. Vodnjak: listovi noġe. Ribe: noġe. Niġe dobro liječiti

⁶⁰ Dašto, da će u periferijskim krajevima i kod primitivaca to vjerovanje poprimiti osebne svoje oblike i čistiju praznovjerničku sadržinu. Zato je tipična verzija koju na pr. 16. VIII. 1679. servira Imbrišimović Borkoviću: »Pojavili su se r a z n i z n a k o v i, koje Turci na zlo tumače: grabeġljive ptice, riba sa glavom teleta i jednim okom«. Isp. R. Lopašić: Slavonski spomenici za XVII. vijek. »Starine« XXX. Zagreb 1902, str. 53.

onu partiju tijela, kad mjesec stoji u zodijačkom znaku onog dijela, itdi itd.⁶¹ Osobito značenje imali su »aspekti«, međusobne konstelacije planeta. Na specialno istraživanje čeka još i Herman D a l m a t i n iz XII. stoljeća: »de utilitatibus astrolabii«. (Isp. M. B r e y e r, Prilozi... Zagreb 1904. str. 177.)

Arapi su pak poprimili astrologijsko znanje od Persijanaca, osobito od sekte Mazdakita koja opću historiju dijeli na 12 perioda (svakim periodom vlada jedno zvijezde zodijaka⁶²). A Mandejci, u osnovi babilonska sekta, proricali su život zemlje u vezi sa 7 epoha (planeta) na 480.000 godina. No najveći arapski filosof historije Ibn-Haldun⁶³ († 1406.) poricao je astrologiji karakter nauke i proglasio je opasnom za vjeru i državu. U doba Alberta Velikoga (1193.—1280.) i Tome Akvinskoga (1225.—1274.) nastalo je već izvjesno pomirenje kršćanstva s astrologijom. U djelu »Speculum astronomiae, in quo de libris licitis et illicitis pertractatur« poklapa se tumačenje s arapskim učenjem; već se brani Abu Mašarovo izlaganje, kako je u zvijezdama bilo predskazano rođenje Hristovo od Djevice »ne kao da bi konstelacije bile uzrok njegova rođenja nego samo navještaj«. A. Roger Bacon (1214.—1244.) pristaje na tumačenje sideričkih uslova: Konjunkcija Jupitrova sa Saturnom javi haldejsku, sa Suncem egipatsku, sa Venerom islamsku, sa Merkurom kršćansku vjeru⁶⁴. Od XIII. stoljeća dalje astrologija će upravo zaraziti, zapadnjački svijet, u XIV. i XV. stoljeću ona buja i uspeće se u dvorske institucije, dvorski astrolozi upravljace mnogim državama (n. pr. Michael Scotus⁶⁵ kod Friedricha II. Hohenstaufena (1212.—1250.) i ako se u F. pomaljaju počeci moderne države a u njem lično problemi modernog čovjeka mislioca⁶⁶. Istom sad će pjesnici pustiti sebi maha i odjeke svog astrologijskog nastojanja. Historiografiju će prožeti astrologija također. Dante⁶⁷, Boccaccio i cijele plejade iz najrazličnijih naroda i krajeva Evrope povešće se za njom. Evo n. pr. kako Boccaccio opisuje svoj susretaj s Fiammettom: »Dogodilo se to onoga dana, kojim vladaše Saturnus u 1. satu, kada je Febo sa svojim konjima dostigao 16. stupanj nebeskog ovna i kada je slavljen povratak Jupitrova sina iz opljačkanog carstva Plutonova — onda sam ja u Napulju ušao u jedan hram, koji se prezivaše po onomu, koji je sebe dao pržiti na ražnju da bi dospio među bogove...«⁶⁸

Rijetko je da koji sredovječni pjesnik nije potpao astrologijskoj psihozii. Franjevac Bertholdus de Ratisbona († 1272.) propovjeda o 7 planeta. A i sveta Hildegarda († 1179.) bavila se planetima⁶⁹. Dominikanac Ro-

⁶¹ A. Villanovanus, Opera omnia. Basileae 1585.

⁶² Isp. Casartelli, La philosophie religieuse du Mazdéisme sous les Sassanides. Paris 1884. p. 90. Cit Bezold p. 406.

⁶³ Dr. M. Kamil Ayad, Die Geschichts- und Gesellschaftslehre Ibn Halduns, Stuttgart und Berlin 1930.

⁶⁴ E. Charles, Roger Bacon. Paris 1861. p. 46. Opus maius I. Oxford 1897. p. LIX.

⁶⁵ Kod njega je Saturnus starac, Jupiter muž četrdesetih godina, Mars kao mladić. Isp. F. Saxl, Beiträge zu einer Geschichte der Planetendarstellung im Orient und im Okzident. »Der Islam« III. (1912). p. 175.

⁶⁶ Isp. Karl Hampe, Kaiser Friedrich II. als Fragesteller. Kultur- und Universalgeschichte. Walter Goetz zu seinem 60. Geburtstage... Leipzig-Berlin 1927. p. 55.

⁶⁷ Miguel Asin Palacios, La escatología musulmana en la Divina Comedia. Madrid, 1919. — Dante ide dakako i od Laktancijeve pjesme De Ave Phoenice (o Fenikspticiji) na osnovi egipatske astrologije.

⁶⁸ Isp. Soldati, La poesia astrologica nel Quattrocento. Firenze 1906.

⁶⁹ Isp. Migne, Patrologia latina CXCVI, p. 403, 751,775.

bert Holkoth († 1349.) prati samo Krista u svojim »praelectiones in librum Sapientiae regis Salomonis«⁷⁰ kao Sunce koje prolazi 12 postaja zodijska: u vrijeme Raja Sunce svijeta bilo je u znaku ovna da izgonom prvog ljudskog para iz Raja dođe u stadij gadnog bika. . . Konačno će na Sudnji Dan biti u znaku Riba (koje su poznati simbol kršćanstva). U vrijeme strašnih općih epidemija (kuĝa naročito), bunâ, ratova, raskola i sl. svijetu su za utjehu služila astrologijska tumačenja i, osobito, proricanja. Često je Rimski Crkva zauzimala oštar stav protiv praznovjerice astrologijske koja je postajala sve više sadržina pučke literature. Mnogi renesansni predstavnici snažno su se opirali kao racionalisti Astrologiji⁷¹, no ona je sve do Prosvjetaštva zadržala znatne pozicije. Već u XV. stoljeću bilo je popularnih kalendara (praktika) u kojima se svjetovalo, kada je dobro uzimati koji lijek, kada je probitačno puštati krv, sve to u vezi sa zodijskom, sa konstelacijom zvijezda. Zaduĝo su išle Medicina i Astrologija ispod ruke jedna s drugom. Kontinuitet haldejsko-egipatske magije produŝavao je svoje bivovanje. »Prognostikoni« i »praktike« širom su osvajali svijet. Katedre za astrologiju postojale su na universitetima u Padovi, Bologni i Ferrari sve do XVI. stoljeća, i ako je inkvizicija (već poradi crkvenog učenja o slobodnoj volji) gonila na lomaču mnoge takve profesore, kao n. pr. Pietra d'Abano (Petrus Aponensis † 1316.) ili kao što je faktiĉno spalila Cecca d'Ascoli-ja († 1327.), naročito zato, jer je u tanĉine izradio Kristov horoskop: »Jer je Vaga prigodom rođenja Kristova stajala na 10. stupnju descendencije, morade umrijeti na krstu razapet, a poradi Jarca morade se roditi štali, zbog škorpionja na 2. stupnju zapade u siromaštvo, i jer je Merkur u Blizancima bio na svom pravom poloŝaju, zato je Hrist bio mudar i kazivao tu mudrost u poredbama«. U Firenci je dotacija za katedru astrologije no univerzitetu 40 fiorina, a to je bio dvostruki iznos svote za logiku ili za »institucije«.

Nego je onda iznimna crkvena pojava Pierre d'Aillya (1350.—1420.) crkvenog diplomata i kardinala u doba šisme (Petrus de Alliaco), koji je 1414. napisao u prilog astrologije pet spisa, poimence traktat »Concordia astronomice veritatis et narrationis hystorice«. On u duhu svoga vremena operira s došašćem Antihrista, a baza razmatranja mu je četverodijelni sastav zodijska, pa 4 godišnja doba a isto i četiri dobi ljudskoga ŝivota. Mladost — proljeće toplo je i vlaŝno; muŝevnost — ljeto toplo i suho; jesen — starost hladna i suha; nemoć — zima hladna i vlaŝna. »Saturnus i Mars su uzrok što ĉovjek stari, a tako će od djelovanja tih planeta ostariti i ovaj prolazni svijet i dokrajĉiti svoju kruŝnu putanju u vatrenom znaku ovna. I zato će (zemlja) na Boŝju zapovijed propasti u ognju«. Ali i na bizan-

⁷⁰ Ed. 1586., lectio 61.

⁷¹ Pico della Mirandola 1494. »Disputationum in astrologiam II XII«, ali je ipak 1486. pisao »Conclusiones cabbalisticæ«. 1498. Lucio Bellanti (iz Siene): Astrologiae defensio contra Jo. Picum Mirandulanum. — Marsilii Ficini Opera Omnia, vol. I. Basileae 1561. p. 958. ima pismo od 20. VIII. 1494., u kojemu Ficino kaŝe da je astrologijske imagines i regulae ismijavao kao i Pico, osobito u komentaru Plotinovih Enneada. Njegova »Disputatio contra iudicium astrologorum« ostade nedovršena. »Sidera non faciunt actus hominum« njegovo je geslo.

⁷² Isp. u »Narodnoj Starini« II. (1923.): Vladoje Duk a t, Iz povijesti hrvatskoga kalendara. Na str. 21. razabiraju se na faksimilu kalendara 1653. »Duanadeszte znamen nebeszkih« (znaci zodijska). I b i d e m slike 7. i 8., te str. 26. i 27., 33.

⁷³ Friedrich von Bezold, Astrologische Geschichtskonstruktion im Mittelalter. »Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft«. (VIII. 1892.)

Znamenja zodijska 1489. poredana prema elementima: vatra, zemlja, zrak, voda.

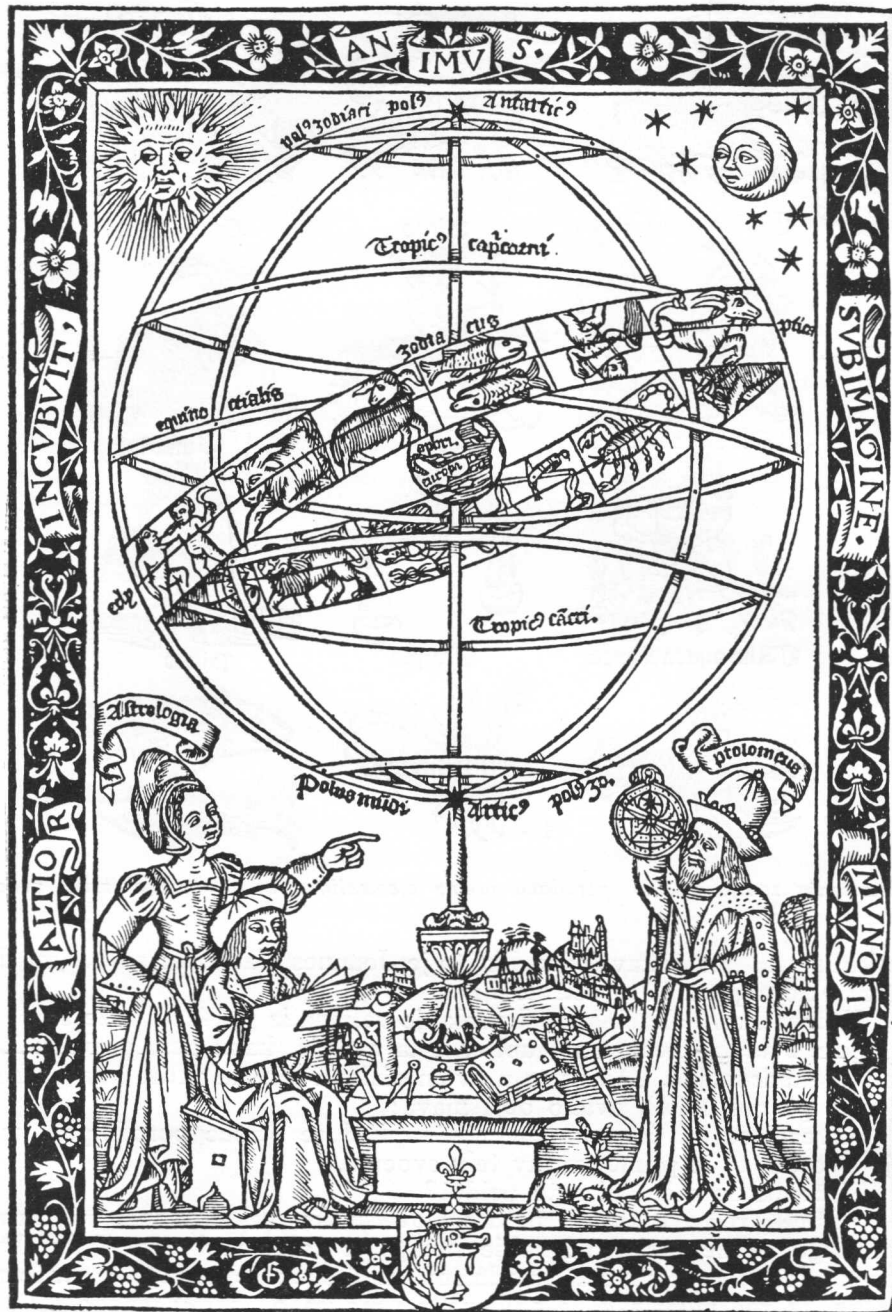
tinskoj strani ima takav jedan lik: to je Joannes Katrarios sa svojim dialogom »Hermippos ili o astrologiji«.

U hrvatskom »Lucidaru« (kodeks je valjada iz g. 1416.) kaže se n. pr. da »peta zvezda imenuet se jupiter, i ta zvezda, kako nam prave učitelji, vladaet mudrostiju«. Učenik se u ovom dialogu zanima zatim i za »naravu zvezdi« pa mu učitelj ovako objašnjava:

»Zvezdi su od četireh elementi, da kad se otroče prodi pod koteruju zvezdu, ot te primet narav telu svoemu.

»Učenik uprosi: Kako to pridet?

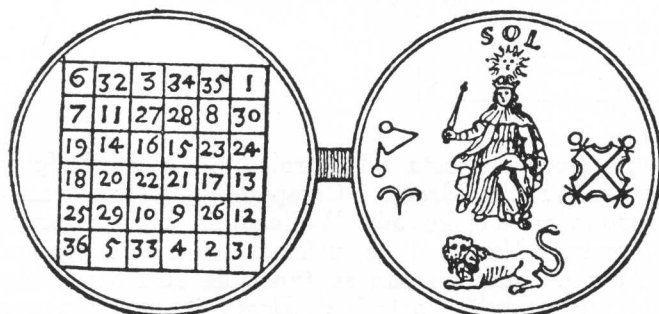
»Učitelj reče: se je od nature človečanske, nekie zvezdi sut narava studenago, nekie gorkago i nekie suhago, a nekie mokrago. Takoi kada človek vlečet se naravom zvezdniem, ki človek je suhago i studenago narava, ta rad mlči; a ki je studenago i mokrago, ta rad mnogo govori i rad odgovaraet va uprošeniju, i jest črn; ki je gorkago i suhago, ta je nađal i moštar i bel i rad imeva mnogo žen, i koteri sut mokrago i gorkago, ti sut daroviti i verni i stanoviti i milostivi i dragi sut ljudem i beli sut, i zato nam glagolet poganski knjigi, jako venuš mu-

Kosmičke sfere, iz »Theoricarum novarum Georgij Purbachij...« 1515.

drostiu vladet, zač je mokrago i gorkago narava. Prema daljem izlaganju Lucidara ljudi uzimaju razum od mjeseca⁷⁴, pravo u »roždaničkom« smislu.

Theophrastus Paracelsus Bombastus von Hohenheim (1493.—1541.) i ako nije bio astrolog po naravi svojih studija operirao je i astrologijskim elementima. U spisu »Coelum philosophorum« opisuje influencije i učinak konstelacija i tvrdi poput Villanovae, da planeti gospodare najvažnijim dijelovima ljudskog tijela. Jupiter daje snagu duha, upravlja ljudskom džigericom, a što je bliži Suncu i Mjesecu njegova je snaga veća. Merkur je simbol više duševne svijesti, upravlja plućima; njegovim utjecajem postaju tjelesa »fluidna«, da bi mogla jedna na druga uplivati (corpora non agitant, nisi sunt fluida). Venus je simbol svake ljubavi, upravlja bubrežima, stvarima daje sjaj, njoj su dali boju ostalo 6 planeta. Saturn zbija prirodu, uvjetuje zatvoren karakter i upravlja slezenom; da nije njega ne bi bilo materijalnosti; on je maleficus, zlokoban. Mars znači energiju i strast, u dobrom i u zlom smislu; upravlja spolnim organima, a udružen s Jupiterom ili sa Suncem vodi do najviših časti. Luna (Mjesec) simbol nezbilnosti i bez Sunca je neaktivna; upravlja glavom, osobito mozgom. Sunce pak znači ožanj koji sve oživljava, upravlja s ostalo 6 planeta i s čovječjim srcem. Po učenju Paracelsusa mikrokozam je odraz makrokozma pa je u to doba bio običaj zodijsak slikati i na shemi čovječjega tijela.⁷⁵ Magija pak jednog Agrippe von Nettesheima († 1538.) uobičajila je do u Paracelsusovo teoretisanje i u praksu njegovih sljedbenika pečate (amulete) pojedinih zvijezda zodijsaka; naročito su spravljani iz elemenata koji već pripadaju kojem planetu i s njima je vraćano.

Amulet u znaku sunca

Međutim u doba humanizma ima već reakcije protiv astrologije, i ako Giovanni Pontano, Pomponazzi pa dijelom Leon Battista Alberti, Lionardo da Vinci, Dürer i toliki drugi stoje pod njezinim dojmom. Melanchton i Joachim Camerarius štampom su izdali Ptolemaeusovu Astrologiju, a i poučavali su prema njoj. Profesor Christoph Besold u Tübingenu docirao je, da je nemirni duh, površnost, i uopće temperament Francuza nastao tako, što njima vlada Merkur, dok su Nizozemci, Englezi i Nijemci zavisni od Mjeseca; zato su tromiji, manje oštroumni i

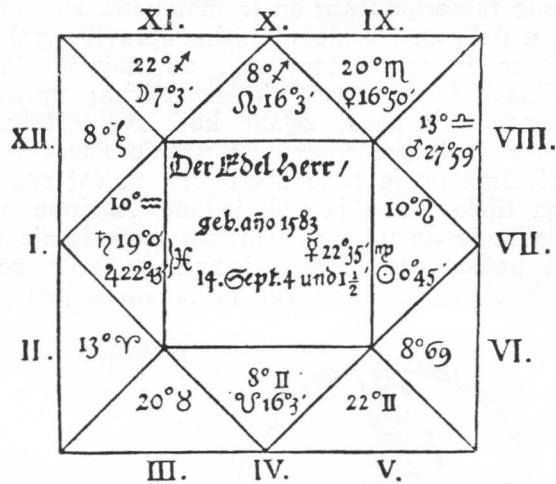
⁷⁴ Isp. I. Milčetić, Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika III. »Starine« XXX. Zagreb 1902. str. 320., 321. — Isp. i ovaj naputak za ispovjednike: »... Ošće ako gdo verue v planide... ali bi gdo veroval po fiziki i gatal na planede i govoril: to je sreća, to e nesreća...« 1452. Šurmin, Acta croatica I. Zagrabiae 1898. str. 196.

⁷⁵ Franz Spunda, Paracelsus. Wien-Leipzig, 1925. p. 56.—57.

skloni opijanju. Pokrajina i pleme Schwaben (Švapska), veli Besold, stoji pod znakom Venere, odatle mnogo lakoumnog ženskinja, koje naginje razvratu.⁷⁶ Još u XVI. i u XVII. triumfovaće astrologija, no pobjeda Kopernikovog sustava podgrizla ju je i napokon odalečila u svijet praznovjerica.

Astrologija je napose bila uvažavana u Engleskoj u vrijeme Stuarta. Cardanus, koji je 1576. umro u Rimu, napisao je »Encomium astrologiae« i vezivao je s medicinom i kemijom. U Shakespeare-a ima tragova astrologije (Kralj Ivan, III, 4; kralj Lear, I, 2; Antonius i Kleopatra, III, 11; itd.). I Calderon je bio poeta astrologije (Život kao san). I Tycho-Brache⁷⁷ i Kepler pomalo su još i astrolozi, pa i »Physica« J. Amosa

1608.

Wallensteinov horoskop,
sastavio J. Kepler 1608.

Komenskoga (1633.) nije sasvim prosta od astrologije. On misli (prema tezama, koje su postavljali Tycho Brahe i Campanella) ad inspirandam occulte variam creaturis vim. Vojskovođa Wallenstein bio je praznovjeran i vjerovao u horoskop. No što dalje, prirodne su nauke prodirale, a astrologija je polazila u pozadinu, i ako se tvrdi, da su i sami Regiomontanus, pa i Galilei bili praktični astrolozi. Dosta je napokon napomenuti, kako širi slojevi u pozadini imaju potrebu za svojom, judicijarnom astrologijom. 1598. izdao je Jeronim Cortés »Non plus ultra del lunario — pronostico perpetuo«, kad 1607. izlazi već VII. izdanje.

Kao nadomjestak astrologije i u javne edukativne svrhe kršćanskog usavršavanja dosta rano su počeli služiti gatalački zbornici u obliku društvenih igara (»Kolo sreće u okoli vrteći se ne prestaje«). Prati im je »Fortuna«, spisak pitanja i odgovora, »horoskop« satire sui generis. 1670. sastavila je takvu knjigu »Graff Marques Frangipan (Frankapan!) Catarina Zrinska Grafficcha« pod naslovom »Sibila«. Uzor joj je bila za prevod magjarska jedna »Fortuna« iz g. 1594.⁷⁸

⁷⁶ Chr. Besold, De natura populorum. II. ed. Tübingen, 1632. p. 9 sqq.

⁷⁷ Cedunt astra Deo, precibus Deus ipse piorum! Cit. Strunz p. 54. Isp. i H. Artur Strauss & Sigrid Strauss-Kloebe, Die Astrologie des Johannes Kepler.

⁷⁸ Dr. Lj. Ivančan, Sibila Katarine Zrinske. »Vjesnik kr. hrv.-slav.-dalm. arkiva« III. i VIII. Zagreb, 1901. i 1906. str. 264., i 42.

*Astrolog sastavlja pri porođaju jedne žene horoskop novcrodenčeta,
Iz jedne knjige o planetama iz g. 1596.*

Da doskoči potrebi te gatalačke književnosti sastavio je djelomično i štampao i Pavao Ritter Vitezović između 1702. i 1706. knjižicu »Lado hervacki illiti Sibilla«,⁷⁹ koja međutim u Ritterovoj ediciji nije publikovana. Istom 1781. izišla je ona u Zagrebu u redakciji anonimna izdavača, a i u XIX. stoljeću, no tada pretočena iz čakavštine u kajkavštinu pod naslovom »Lado horvatzki illiti Sibilla, sverhu mnenya dojuducheh pripechenty na devet vil razluchena po negdassnyem knezu Paulu Ritteru napravlyena za krachenye vremena, y dugoga chasza pritiszkana. Z dopuschenyem Censure«. ⁸⁰ Sam Ritter sa svojim »Zoroastima bio je astrološki nastrojen, ili je bar tacite prihvaćao iz kalendarskih predložaka, kako to kazuju njegovi kalendari n. pr. za godine 1692. i 1705., kad govori o utjecaju Mjeseca na djecu prigodom rođenja ili kad se zgraža nad liječnicima »koi malo paze na nebeske poglede u vraćenju svojih betežnikov« i tako pune groblje«. ⁸¹ Takovi nazori neopazice su vegetirali u društvu u kojem je živjela i Katarina Patačić, i jasno je, da ih je usuelno reproducirala u bilješkama u kojima je potcrtala znakove zodijaka pod kojima su rođena njena djeca.

⁷⁹ Isp. M. Breyer, Nešto o Vitezovićevoj »Sibilli«. (Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj. Zagreb 1904., str. 89.—92.)

⁸⁰ O tehnici ovih gatalačkih priručnika objaviću u »Narodnoj Starini« poseban članak.

⁸¹ Isp. Vladoje Dukati, Iz povijesti hrvatskoga kalendara. »Narodna Starina« il. Zagreb 1923. str. 26., 31.

Konačno u XVIII. stoljeću pade horoskopiranje i na stepen šarlanerije da se pomalo javi i na vašarima, ali da bojažljivo titra i kod romantika. Međutim u prosječnom »galantnom« društvu s mnogo skepse i cinizma izazvaće parola: »Me Sol, vos umbra regit« satirički epigram ovakvog tipa: »Ti mi pišeš svaki dan, Da t' načinim meridijan. Viš ga u sluge Anice, Ispod nje je« U Jambrešićevu rječniku (Zagreb, 1742.) astrologus je »zvezdoznaneć« za razliku od zvezdomerca (astronoma). Astrolabium je »zvezdo-mera«, »zvezdogled«, »zvezdnik«, dok je »horoscopus« hip u kom se chlovek rodi.

Ipak će još 1766. Krčelić u »Annuama« (akad. ed. p. 529.) vrlo ozbiljno notirati što vele astrolozi Germani, Angli et Itali.

Résumé. »Ein Beitrag zur Genealogie der Familie Patačić«. Der Verfasser erörtert den heutigen wissenschaftlichen Stand der kroatischen Adels-Genealogie und bringt neue kritische Belege zum »Status Familiae Patachich« (1740) hervor. Es handelt sich hauptsächlich über die Nachkommenschaft des Grafen Franz Patačić dessen Gattin Katharina Gräfin Keglević anlässlich fast jeder Geburt ihrer Kinder die Gewohnheit hatte in ihr Gebetbuch auch das Zodiak-Zeichen des Geburtstages zu notieren. In Verbindung damit ist im zweiten Teile dieses Artikels ein Abriss der Astrologie gegeben mit einem Rückblick auf diesbezügliche Anschauungen in Kroatien im XV., XVII. und XVIII. Jahrhundert.